

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİMDALI

**KENTSEL ARKEOLOJİK MEKÂNLARA İLİŞKİN
FARKINDALIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KAYSERİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nazlıcan KARAKOÇ

Danışman
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

NEVŞEHİR
Eylül 2023

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİMDALI

**KENTSEL ARKEOLOJİK MEKÂNLARA İLİŞKİN
FARKINDALIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KAYSERİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nazlıcan KARAKOÇ

Danışman
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

NEVŞEHİR
Eylül 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Nazlıcan KARAKOÇ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kentsel Arkeolojik Mekânlara İlişkin Farkındalık Üzerine Bir Araştırma: Kayseri Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Nazlıcan KARAKOÇ

Danışman
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

Arkeoloji Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Yener BEKTAŞ danışmanlığında Nazlıcan KARAKOÇ tarafından hazırlanan “Kentsel Arkeolojik Mekânlara İlişkin Farkındalık Üzerine Bir Araştırma: Kayseri Örneği” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

İMZA

Danışman

Üye

Üye

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Eğitim öğretim sürecinde ve tez sürecinde desteğini esirgemeyen alan farklılığını gözeterek uygun bir konu bulmamda yardımcı olan, akademik ve sosyal anlamda değerli bilgilerini paylaŐan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yener Bektaş'a teşekkür ederim.

Sabırla beni dinledikleri ve geliŐtirmeme yardımcı oldukları için jüri üyeleri Doç. Dr. Bilsen Őerife Özdemir ve Yrd. Doç. Dr. Cemil Koyuncu hocalarıma teşekkür ederim.

Bölümde emeği geçen hocalarıma dersleri daha anlaşılır kıldıkları için teşekkür ederim.

Kaynaklara erişim konusunda ve diğer birçok konuda desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Z. Nilüfer Nahya hocama sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte Fehmi Gündüz başta olmak üzere Kayseri Müzesi ve Milli Mücadele Müzesi çalışanlarının bilgilerini ve deneyimlerini paylaşması aynı zamanda araŐtırmamda fayda sağlamaları dolayısıyla çok teşekkür ederim.

Bu süreçte beni destekleyen babam İlyas Karakoç; annem Yasemin Karakoç; kardeŐim Berke Karakoç ve kuzenim Osman Karakoç'a sonsuz minnet ve sevgi ile teşekkür ederim.

Yola birlikte çıktığım arkadaşlarıma teşekkür ederken Hayriye Öztürk'e tezimde çabasımdan ötürü, emek ve zaman harcadığı için ayrıca teşekkür ederim.

Unuttuklarım için özürlerimi sunarken en çok da kendime teşekkür ederim...

KENTSEL ARKEOLOJİK MEKÂN LARA İLİŞKİN FARKINDALIK ÜZERİNE BİR ARARŞTIRMA: KAYSERİ ÖRNEĞİ

Nazlıcan KARAKOÇ

Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans

Ağustos 2023

Danışman: Prof. Dr. Yener BEKTAŞ

ÖZET

Kentsel arkeoloji; dünyanın değişen koşullarında, çok katmanlı kentlerde yöntemsel ve yasal yetersizlikler nedeniyle ortaya çıkan sorunlara çözüm arayan bir alandır. Katmanların sağlıklı bir biçimde geleceğe aktarılması için ilgili araştırmaları değerlendirme ve kent yaşamıyla bütünleşme amaçlanmaktadır. Kentsel arkeoloji kent merkezi ve çevresinde var olan arkeolojik mekânlara ilişkin koruma kurtarma planlarını içeren kentli için görünür hale getiren yeni bir yaklaşım biçimidir. Geçmiş ile bugünü bütünlüklü bir şekilde sergileme meselesidir. Yaşayan kentte yer alan arkeolojik veriyi ve yapılan bütün eylemleri kapsamaktadır.

I.ve II. Dünya Savaşları arası dönemde savaşın yarattığı tahribatın önlemek amacıyla kentsel arkeoloji alanında çalışmalara başlanmıştır. Kentsel arkeolojinin yeniden inşa sürecinde Avrupa kentlerinin geçmişine dönük araştırmalar yapılmış ve bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmalar 1940'lı yıllarda kısmi ve hızlı kazılarla kurtarma arkeolojisi kapsamında ele alınırken 1960 ve sonrası dönemde Kentsel Koruma ve Bütünleşik koruma kavramları kullanılmaya başlanmış ve planlamayı esas alan öneriler sunulmuştur. 1980 ve sonrasında ki süreçte sosyal değişim ve ekonomik durum belirleyici olmuştur. Bu dönemde Washington tüzüğünde koruma planlama sürecinde disiplinler arası çalışmaların önemine vurgu yapılmıştır. 1990-2000 yılları arası dönemde Bütünleşik Koruma Planlarında biricik eserlerin korunmasının gerekliliği, çok yönlü düzenlemelerin yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Arkeolojik mirasın korunması ahlaki bir görev olarak ele alınması, yasalar ile desteklenmeli ve etkin yönetimi için gerekli maddi kaynaklar sağlanmalıdır aynı zamanda araştırma takip zorunluluğu getirilmelidir açıklamasında bulunulmuştur. 2000 yılından günümüze kadar geçen sürede gözlenen gelişmeler ise kent ve kentli arasındaki yakınlığın sağlanması, tahribatın önlenmesi, disiplinler arası katı sınırların kalkmasıyla farklı yöntemlerle kapsamlı çalışmaların yapılması ve bilişim teknolojilerinin gelişimiyle karar destek sistemlerinin oluşturulması gündeme gelmiştir. Bu dönemde Valetta ilkeleri arkeolojik kalıntılardan bahseden en kapsamlı ilke özelliğini taşımaktadır. Ülkemizde ise kentsel arkeolojinin çalışmaları 1990'lı yıllarda başladığı görülmekle birlikte henüz istenen seviyeye ulaşmadığı dikkat çekmektedir.

Kayseri'de yaşayan insanların kentsel arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalığı çalışmamızın ana konusunu oluşturmakla birlikte kentli tutum ve davranışına ilişkin bilgilere bulgular da elde edilmiştir. Kent çokça yerleşim görmüş önemli merkezlerden biridir. Bu sebeple halkın farkındalığı kültürel miras öğelerine karşı tutumu etkileyecek ve kültürel miras öğelerinin ayakta kalmasına olanak tanıyacaktır. Bu çalışmada Kayseri'de yaşayan insanların buldukları çevrede arkeolojik mekâna ilişkin gözlemlerini ölçmek için anket tekniği kullanılmıştır. Yapılan anket çalışması

ile Kayseri’de yaşayan halkın arkeolojik alan ziyaretlerini, kente dair arkeolojik bilgi ve deneyimlerine ilişkin çıktıların elde edilmesi amaçlanmıştır. Anket alışması aynı zamanda Kayseri’nin arkeolojik tarihine ve yerleşimlerine karşı tutum ve bilgilerini ölçmeye yönelik algı/farkındalık sorularını da içermektedir. Kentsel arkeoloji alanına yeni bir bakış açısı kazandırmak da hedefler arasındadır.

Arkeolojik çalışmaların koruma, kurtarma tutum ve önerilerinde eksik kalması nedeniyle ortaya çıkmış olan kentsel arkeolojinin yeterli ilgiyi ve farkındalığı çevresine toplamakta güçlük çektiği gözlenmiştir. Yapılan çalışmaların yeterli seviyede olmadığı görülmekle birlikte konuya olan ilginin giderek arttığı ve çalışmalarda kapsamlı ve her bölge için ayrı bir tutum geliştirilmesi gerekliliği literatürde vurgulanmaktadır. 300 katılımcı ile yürütülen bu araştırmada örneklem grubunda yer alan bireylerin farklı yaş, cinsiyet, gelir seviyelerinden olduğu görülmektedir. Diğer değişkenlerde de gözlenen bu çeşitliliğin bireylerin sahip oldukları farkındalık düzeyleri üzerinde etkili olduğu gözlenmiştir. Bir başka husus ise arkeolojik alanlara erişimle ilgili problemlerin olduğunun görülmesidir. İnternet kullanıcılarının bu konuda daha fazla bilgiye erişebildiği gözlenirken diğer alanlarda eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Yine kente yakınlığı ya da uzaklığı belediyelerin bu durumla ilgili yaptığı çalışmalar da önemli yer tutmaktadır.

Sonuç olarak Kayseri’de yaşayan insanların kent hakkındaki arkeolojik bilgisinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Bu anlamda kentin tarihinin, hafızasının, kültürel mirasının korunmasının yolu kentsel arkeoloji alanındaki farkındalık çalışmalarının artırılmasından geçmektedir. Geliştirilecek olan yeni yerel ve genel politikalarla birlikte kent ve kentli arasındaki bağlantılar güçlendirilebilir ve sürdürülebilir bir yapı kazandırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Arkeoloji, Farkındalık

A STUDY ON AWARENESS OF URBAN ARCHAEOLOGICAL SITES: THE CASE OF KAYSERİ

Nazlıcan KARAKOÇ

Nevşehir Hacıbektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of Archeology Master's Degree

Agust 2023

Advisor: Prof. Dr. Yener BEKTAS

ABSTRACT

Urban archeology is a field that seeks solutions to the problems that arise due to methodological and legal inadequacies in multi-layered cities in the changing conditions of the world. In urban archaeology, it is aimed at evaluating the relevant research and integrating it with urban life in order to transfer the layers to the future in a healthy way. Urban archeology is a new approach that includes conservation and rescue plans for archaeological sites in and around the city center and makes them visible to citizens. It is a matter of displaying the past and the present in a holistic way. It covers the archaeological data and all the actions taken in the living city.

In the period between the World Wars, studies in the field of urban archeology were started in order to prevent the destruction caused by the war. During the reconstruction process of urban archeology, research on the past of European cities was conducted, and findings were obtained. While these studies were handled within the scope of rescue archeology with partial and rapid excavations in the 1940s, in the 1960s and onwards, the concepts of urban conservation and integrated conservation began to be used, and suggestions based on planning were presented. Social change and the economic situation were decisive in the period from 1980 onwards. During this period, the importance of interdisciplinary studies in the conservation planning process was emphasized in the Washington Charter. In the Integrated Conservation Plans between 1990 and 2000, it was expressed that unique works should be protected and that multifaceted arrangements should be made. It has been stated that the protection of the archaeological heritage should be considered a moral duty; it should be supported by laws; the necessary financial resources should be provided for its effective management; and at the same time, research should be obliged to follow up. The developments observed in the period from 2000 to the present day include ensuring the closeness between the city and its citizens, preventing destruction, carrying out comprehensive studies with different methods with the removal of strict interdisciplinary boundaries, and creating decision support systems with the development of information technologies. In this period, the Valletta principles are the most comprehensive principles when talking about archaeological remains.

It seems that urban archeology studies started in our country in the 1990s, but it is noteworthy that they have not yet reached the desired level. Although the awareness of people living in Kayseri regarding urban archaeological sites is the main subject of our study, findings regarding urban attitudes and behavior have also been obtained. The city is one of the important centers, with many settlements. For this reason, public awareness affects the attitude towards cultural heritage items and allow cultural

heritage items to survive. In this study, a survey technique was used to measure the observations of people living in Kayseri regarding the archaeological site in their environment. The survey study aimed to obtain outputs regarding the archaeological site visits of the people living in Kayseri and their archaeological knowledge and experiences about the city. The survey also includes perception and awareness questions to measure attitudes and knowledge towards Kayseri's archaeological history and settlements. Giving a new perspective to the field of urban archeology is also among the goals.

It has been observed that urban archeology, which emerged due to the lack of conservation and rescue attitudes and suggestions in archaeological studies, has difficulty attracting sufficient interest and awareness. Although it seems that the studies carried out are not at a sufficient level, it is emphasized in the literature that interest in the subject is increasing and that there is a need to develop a comprehensive approach for each region in the studies. In this research conducted with 300 participants, it is seen that the individuals in the sample group are of different ages, genders, and income levels. It has been observed that this diversity, which is also observed in other variables, has an impact on the awareness levels of individuals. Another issue is that there are problems with access to archaeological sites. While it has been observed that internet users can access more information on this subject, it has been determined that there are deficiencies in other areas. Again, the studies carried out by municipalities regarding this situation, whether close to or far from the city, also play an important role.

As a result, it is seen that the archaeological knowledge of the people living in Kayseri about the city is not at a sufficient level. In this sense, the way to preserve the history, memory, and cultural heritage of the city is through increasing awareness studies in the field of urban archaeology. With new local and general policies to be developed, the connections between the city and its citizens can be strengthened, and a sustainable structure can be achieved.

Keywords: Urban, Archaeology, Awareness

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
MATERYAL VE METOT.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM KENTSEL ARKEOLOJİ

1.1. Kentsel Arkeoloji Tanımı ve Tarihçesi.....	6
1.2. Kentsel Arkeoloji ile İlgili Yasal Düzenlemeler.....	9
1.3. Türkiye’de Kentsel Arkeoloji İle İlgili Yasal Süreçler.....	13
1.4. Kayseri’nin Arkeolojik Tarihi.....	16
1.5. Kayseri’de Kentsel Arkeolojik Öneme Sahip Gezilebilecek Arkeolojik Alanlar.....	22

İKİNCİ BÖLÜM BULGULAR ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA.....	40
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	50
KAYNAKÇA.....	53

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	26
Tablo 2.2. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	26
Tablo 2.3. Katılımcıların Eğitim Durumu	27
Tablo 2.4. Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Düzeyi	27
Tablo 2.5. Katılımcıların Kayseri'de Bulunma Süresi.....	28
Tablo 2.6. Katılımcıların Arkeolojik Bir Ders Alıp Almama Durumu	28
Tablo 2.7. Kayseri Kapadokya Bölgesi İçerisinde Yer Almakta Mıdır?	29
Tablo 2.8. Kayseri Arkeolojik Açından Zengin midir?.....	29
Tablo 2.9. Kayseri'de Hangi Eski Uygarlıklar Yaşamıştır?	30
Tablo 2.10. Arkeolojik Haberleri Hangi Kanallardan Öğreniyorsunuz?	31
Tablo 2.11. Çevrenizde Definecilik İle Uğraşan İnsanlar Var Mı?.....	31
Tablo 2.12. Kaçak Kazı İle İlgili Bilgi Alsanız Ne Yaparsınız?	32
Tablo 2.13. Kültepe Kazısından Haberdar Mısınız?	32
Tablo 2.14. Kızılköşk Kazısından Haberdar Mısınız?	33
Tablo 2.15. Örenşehir Buluntularından Haberdar Mısınız?	33
Tablo 2.16. Seyit Burhanettin Kazısından Haberdar Mısınız?	34
Tablo 2.17. Kentsel Arkeoloji Kavramını Duydunuz Mu?	34
Tablo 2.18. Hangi Bilimsel Alanlarda Kazı Yapılır?	35
Tablo 2.19. Şehirdeki Müzelerden Haberdar Mısınız?	35
Tablo 2.20. Kayseri'de Müzeye Gittiniz Mi?	36
Tablo 2.21. Katılımcıların Kentsel Arkeolojisi ile Farkındalıklarına İlişkin Veri Tablosu.....	37
Tablo 2.22. Farkındalık Skoru ve Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	38

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Kentsel Arkeolojik Mekâna Örnek: 1 Kızıl Köşk Kazısı	14
Şekil 1.2. Kayseri'de Kentsel Arkeoloji Örneği: 2 Seyit Burhanettin Kazısı	15
Şekil 1.3. MÖ 412- 323 SİYASİ HARİTA	18
Şekil 1.4. Kayseri'de Kentsel Arkeolojik Mekan Örneği: Kültepe Arkeolojik Alanı	19
Şekil 1.5. Seyit Burhanettin Kazısı ve Bulunduğu Arazi.....	22
Şekil 1.6. İncesu- Örenşehir ve Mozaikleri	23
Şekil 1.7. Keykubadiye Sarayı Kazısı	24
Şekil 1.8. Kültepe- Kaniş Bölgesi.....	25

GİRİŞ

Kent yaşamı ve kentleşme süreci topluluklara göre farklılık göstermektedir. Kente dair elde tutulan veriler dönüşüm süreçlerinde işlevselliği arttırır ve yapılacak işleri kolaylaştırır. İlk nasıl, nerede kurulduğu tartışmalı olsa da nedenleri makul biçimde açıklanabilmektedir. Avcı- toplayıcı toplulukların geçici durakları zamanla su kenarlarında kalma sürelerini arttırmıştır. Zamanla suyun ve tarımın birbiri ile olan ilişkisi belirli sınırları yaratmıştır. Tarımdan elde edilen artı- ürün sürekli göçlerin yerini ticari göçlere bırakmıştır. Bu biçimde yaşamlarını sürdüren topluluklar yaşam alanları, depolama alanları ve yönetim birimleri gibi alanları oluşturmuşlardır. Dolayısıyla sosyal tabakalaşmalar meydana gelmiştir. Bu sayede kalıcı yerleşimlere “kent” adı verilmiştir. Toplu halde yaşamdan, bürokratik araçların olduğu ya da tüketim araçlarının bulunduğu birçok faktörden bahsedilebilir. Bu tezde tartışılacak asıl mesele de arkeolojik mekânların görünürlüğünü şehirde yaşayan insanlar üzerinden tanımlayabilmektir. Kent farklı tanımlarından ziyade devinim halinde olan bir yerleşim alanıdır. Kent için tarımsal olsun ya da olmasın başka iş kollarının da bulunduğu bir alan olarak tanımlanabileceği söylenmektedir. Yalnızca tarımın değil endüstrinin çarkı içinde bulunan çarkların bütünüyle görülebildiği yerdir (Kıray, 1998). Kentler için kültürü inşa eden yer demek de mümkündür. Yaşam alanı yaratmak toplu eylem biçimleri getirmiş bunlar da zamanla kültürlere dönüşmüştür. Uygarlıklar da kent ile doğmuş, gelişmiş ve böylece kentin yok oluşuyla onlar da kimliklerini kaybetmişlerdir (Kavruk, 2002). Burada üzerinde durulması gereken bir başka konu kimlik meselesidir. Kimlik dendiğinde bir başkasında bulunmayan ya da kişide başkalaşan bir durumdan bahsedilir ancak bir yerin kimliğinden bahsediliyorsa fiziki doğal şartlar göz önüne daha fazla alınmaktadır (Lynch, A Theory of Good City Form, 1981). Tez için önemli bir konu olan ve detaylı bir biçimde bahsedilecek kent kimliği ise seyircinin de bakışını hesaba katmak zorundadır. Kentte bulunan her ‘şey’ bir gösterendir ve bu kimliği yaratan orada bulunan insandır. Bireyin oluşturduğu anlam, sosyal çevrenin bütünlüğünden bağımsız değildir. Kentsel arkeolojik mekâna dair

farkındalık ise bu bütünlük içerisinde geçmişle bugün arasında bağlantının kurulabilmesi önemlidir. Arkeolojik mekânlara kimlik veren aslında normlarıdır. Ona ayrıcalık tanıyan şey: geçen zaman, dönemlere ait katmanlar ve en önemlisi taşıdığı kültürdür. Elbette bu durumu etkileyecek belirli durumlar mevcuttur. Bunlar yapının büyüklüğü, konumu, insanlar için anlamlı hale getirecek gösterenler gibi birçok etken mevcuttur. Göz önünde bulunup bulunmama durumu da kente dair ne varsa koruma kurtarma tutum ve politikalarını da içeren bütünlüklü bir yer olarak bakılmalıdır. Bozmak yerine daha yapıcı bir taraftan yenileri eklenmelidir. Kente ait düzenlemeler, yerel yönetimler tarafından yapılsa da yeterli değildir. Yaşayan halkın tavrı, durumu olumlu ya da olumsuz yönde değiştirebilmektedir. Bu sebeple kentle ilgili bir karar alınacaksa halkın görüş ve önerileri de dikkate alınmalıdır. Elbette bunun için de ortak bir kültür bilinci yapılandırılmalıdır. Kentte yaşayan insanların aidiyet hissedebilmeleri için geçmişle yürüme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bireysel gelişme önemli olsa da farkındalık çalışmalarıyla yapılabilir. Kentsel arkeoloji disiplini çok bir çalışma alanı olarak bölümlerde faydalanacağımız farklı bilim dalları olacaktır. Kentle ilgili söze başladığında herhangi bir alana dokunmadan geçmek oldukça zor bir durumdur. Bir yerin Kentsel Arkeolojisinden bahsederken de ne derece sınırlandırılmış olursa olsun bazı alanlara başvurmak gerekmektedir. Bu alanın başında sosyoloji gelmektedir çünkü kent ve kentli yaşamı asıl çalışma konuları arasında yer almaktadır. Burada elbette alanın doğuşu itibarı ile de sanayi kentlerinden bahsedilmektedir. Kentsel arkeolojik mekânlar ile kentlinin tutumu ve davranışı irdelenecektir. Çalışmanın yönteminin kapsayıcı olması açısından antropoloji ve sosyoloji iş birliği yapacaktır. Antropolojinin yöntemsel alan yaratma durumu çalışma açısından değerli bulunmuştur. Aynı zamanda hem fiziki hem de sosyal problem ve kimlik problemlerinin farkındalık çalışmalarına değineceği için elzemdir. Mekân tüketimi, mekân hakkındaki bilgi, erişilebilir, ulaşılabilir olması gibi meseleler hususunda ise mimarlık ve şehir bölge planlamacılığı gibi alanların bilgisinden faydalanılacaktır. Çalışmaların sıklıkla bu alanlarda görülmesi ancak arkeoloji alanında bu çalışmanın sınırlılığı tespit edilmiştir. Bu çalışma alanda yerel bir farkındalığı göstermektedir. Tezin önemli vurgusu ve amacını da oluşturan bir yerde koruma kurtarma tutum ve önerilerini de içeren ve bakış açısını anlamaya çalışırken bize yol gösteren, kadim bilgisini sunan alan arkeolojidir. Elbette tarih, psikoloji, turizm gibi alanların etkileri de görülmektedir. Konu sunumu ve dikkat meselesi

olunca turizmin ve psikolojinin bilgileri daha detaylı inceleme yapılmasını kolaylaştırmaktadır.

Geçmişin izleri geleceğe referans veren önemli etkenlerden biridir. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana bir şekilde iktidar sahibi olan herkes geçmiş ziyaretleri yaparak işe koyulmuştur, kadim bilginin peşinden koşmuşlardır. Güç sahibi bireyler ya da gruplar bu yolla yeni hakim benim demenin bir yolunu bulmuştur. Kültür turizminin hegemonik bir güç olarak varlığı burada görülebilmektedir. Zamanla bu kültürün bir parçası haline getirilmeye çalışılmış ve bununla ilgili çalışmalar günümüze değin sürdürülmüştür. Geleceğin de şekillenirken referanslarını kaybetmemesi bu noktada önemlidir. Yapılan çalışma da gösteriyor ki donanımlı bir geçmişe sahip olmaktan ziyade bunu görünür kılmak ve anlatmak her zaman daha etkin kent yaşamına katılımı sağlamıştır. Araştırmaya bakıldığında bu bilinçle hareket eden insanların farkındalık düzeylerinin arttığını görmekteyiz. Eğitimin önemini özellikle farkındalık açısından bakıldığında vurgulamak yerinde olacaktır ki veriler ışığında eğitim düzeyi ile algı arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir. Farkındalık çalışmalarının aslında asıl önemli amaçlarından biri de farkındalık yaratmaktır. Yapılan anket sonucunda bu çalışmadan sonra ziyarette bulunulacağı üzerindeki beyan varsayımı haklı çıkarmaktadır. Sorulara verilen cevapların doğruluğu ile yanlışlığının merakı Kayseri’de yaşayan insanları araştırmaya itecektir. Bunun dışında Kayseri’ye dair verilen bilgilerin kalıcı olduğu düşünülmektedir. Çalışma genel hatları ile kavramsal çerçeveden ziyade farkındalık sorularına verilen cevaplar ve çıkan sonuçları ile kıymetlidir.

MATERYAL VE METOT

Amaç ve Kapsam

Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumu ve elverişli koşulları ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmakla kalmamış yaşayan toplulukların somut olan ve somut olmayan mirasını da kazanarak yer altı ve yer üstü zenginliklerine hep daha fazlasını katmayı başarmıştır. Her şehrin kendine özgü mimari yapısı ve her şehre özgü kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar ne kadar gözle görülür ve yaşama dahil edilirse çeşitlilik de aynı oranda artacaktır. Kapadokya yıllar boyu farklı kültürler ile yoğrulmuş farklı üsluplarla yontulmuş çok çeşitli bir yaşam alanı oluşturmaktadır. Birbirinden farklı uygarlıklarla katman katman bir bölge olarak görülmektedir. Bu bilinçle bir farkındalık çalışması yapılması hedeflenmektedir. Kayseri, Kapadokya'daki önemli yerleşim yerlerinden biridir. Kimi kaynaklarda başkent ibaresi bulunmaktadır. Kentsel arkeolojik çalışmaların sınırlı sayıda oluşu ve Kayseri'de Kentsel arkeoloji ile ilgili konuyla ilgili bir çalışmanın tespit edilmemesi çalışmanın bu alana bir katkı sağlayacağını düşündürmektedir. Özellikle yaşayan halkın bu mekânlarla ilgili farkındalığını ölçmeyi hedefleyen bu tez aynı zamanda literatüre sunacağı katkıda önemsenmektedir.

Günümüz kentleri içerisinde kaybolduğu düşünülen arkeolojik mekânlar gün içerisinde farklı yoğunlukta ve katmanda karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalar farklı alanlarda Kentsel Arkeoloji adı altında çalışılmaktadır. Bu çalışmada ise Kayseri kentinde bulunmuş olan insanların farkındalıklarını ölçmek amaçlanmaktadır. Kent içerisinde yer alan ya da kentin sağladığı olanakları kullanan insanların tutum ve davranışları konu edilmiştir. Bu sayede farkındalıkları hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Kapadokya içerisinde yer alan Kayseri'nin arkeolojik alanlarını önemseyen bu tez aktif çalışma hayatı içerisinde olan insanların kültürel hayata katılımı ve farkındalıklarını kapsayan bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Bu çalışmanın kapsamı Kayseri'de bulunan insanların arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalığını ölçen soruları içerirken hemde Kayseri'de ikamet eden insanları içermektedir. Anketler genelinde merkez ilçelerde gerçekleştirilmiş olup yine merkez ilçelerde bulunan arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalığı oluşturan sorular ile örülmüştür. Özellikle ulaşılabilir, görünür olan alanlar tercih edilirken belediyeler tarafından desteklenen ya

da sıkça tanıtımı yapılan yerlerde göz önünde bulundurulmuştur. Müzeler ve kazı alanları üzerine ayrıca sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları içerisinde Kayseri'nin arkeolojik tarihi ile ilgili yeterli çalışmaya bu tez noktasında yeterince erişilememiş olmasıdır. Bu araştırmaya benzer çalışmaların azlığına dikkat çekmek gerekmektedir. Çalışma da hava şartlarından dolayı katılımcılara ulaşmakta zorluk çekildiği bir süreçte bulunmaktadır.

Yöntem

Kentte yaşayan insanların kentsel arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalık seviyesinin değerlendirilmeye çalışıldığı bu araştırma Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer alan büyük şehirlerden birisi olan zengin bir geçmişe sahip Kayseri'de gerçekleştirilmiştir. Farkındalık seviyesinin tespiti için Kayseri'de yaşayan 18 yaş ve üstü 300 birey örneklem grubu olarak seçilmiştir. Literatürde yer alan farkındalıkla ilgili benzer araştırmalardan hareketle yola çıkılarak hazırlanan anket soruları örneklem grubuna uygulanmıştır. Veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 22.0 paket programında analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiklere ek olarak korelasyon analizi, t testi ve One-way ANOVA analizleri gerçekleştirilerek değişkenler arasındaki ilişkiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Önem

Kayseri çokça yerleşim görmüş önemli tarihi izler barındıran köklü bir yerleşim alanıdır. Diğer yandan da Kayseri çok katmanlı kentlerde görülen çarpık kentleşmeye maruz kalmaya günümüzde de devam etmektedir. Kentleşme sürecinde meydana gelen kentsel dönüşüm projeleri ve yenileme çalışmaları arkeolojik bağlamdan kopuk bir halde yapıldığı için halkın ilgi düzeyi düşmekte farkındalıkla ilgili ciddi problemler gözlenmektedir. Kent içerisinde birçok arkeolojik mekân birbiri ile bağlantılı geniş bir ağ içerisinde yer almasına rağmen kentin modernizasyonunun durumu bunu oldukça silikleştirmektedir. Şu ana odaklıyken geçmişin izini takip etmeyi oldukça güçleştirmektedir. Kayseri'de daha önce kentsel arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalık ile ilgili böyle bir çalışmanın yürütülmemiş olması da araştırmanın özgünlüğünü artırmaktadır. Bu çalışmanın bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki çalışma ile birlikte hem kentsel arkeoloji ile ilgili derlemeleri hem de Kayseri'deki farkındalık düzeyini ölçmesi bakımından bulguları ile literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL ARKEOLOJİ

1.1. Kentsel Arkeoloji Tanımı ve Tarihçesi

“Arkeoloji denilince akla bilimsel metotlarla yapılan kazı çalışmaları, ören yerleri, otantik mekânlar gibi birçok çağrışım gelmektedir”. Bunun yanı sıra arkeoloji sit alanlarını belirleme mekânların tescili ya da keşifle ilişkili birçok anlamı içinde barındırmaktadır. Kentsel arkeoloji günümüzde halen net sınırları ve tanımı bulunmayan ancak arkeolojik sorunlara yeni bir bakış getiren alandır. Kentsel arkeoloji çalışılmaya başladığından bu yana farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kente ilişkin ne varsa kentsel arkeolojinin de doğal olarak konusudur. Kentsel arkeoloji yalnızca hazır ve yerinde bulunan ile değil aynı zamanda geçmişten günümüze neler taşıdığı ve modernite içerisinde yerini nasıl alacağına dair yorumlarda bulunmakla yükümlüdür. Mülkiyet ilişkileri, yazılı ya da görsel belgeler, tutum, davranış veya yaşam pratikleri çalışma alanı içerisinde yer alır (Tuna, 2000). Çok katmanlı kentlerin sorunları karşısında yöntemsel ve yasal sıkıntıların yetersiz kalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Aydeniz, 2009). Madran’a (2009). göre kentsel arkeoloji kullanım halinde olan yerleşim yerlerinde var olan arkeolojik kalıntıların günümüz dünyasına, sosyal hayatın içerisinde katılımıdır. Geçmişle bugünü bütünlüklü bir şekilde sergileme meselesidir. Arkon (2006) ise; fiziki şartları göz önünde bulundurarak kent ya da yerleşim alanı içerisinde bulunan arkeolojik öğeler olarak tanımlamıştır. Kentsel arkeoloji, arkeolojinin yeni alanlarından biri olarak görülmektedir. Tarihi süreçteki dönüşümü söz konusu iken ‘Tarihi Arkeoloji’ olarak adlandırılırken mekân ya da bölgesel hareketlilik değerlendirildiğinde ‘Tarihi Kentsel Arkeoloji’ olarak da anılmıştır. (Erpek, Kavalçalan, & Uyar , 2021) Hicks ve Beaudry, 2006, s. 1-10, O’Keeffe ve Yamin, 2006, s. 87-103;). Kentsel arkeoloji değişen anlamları da kapsayacak şekilde alt yapı, üst yapı ilişkisini değerlendiren; koruma kurtarma tutum ve önerilerini sunan, halkın farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunan, kent tarihi ile şimdi arasında köprü kuran bir alandır (Ünal,

2021). Türkiye’de kentsel arkeoloji çalışmalarının yürütücülerinden biri olan Tankut’a (1991) göre kentsel arkeoloji kent içerisinde- belediye sınırları içinde yer alan- modern mimari içinde ya da çevresinde veya kent çeperinde yer alan arkeolojik öneme sahip mekânlar olarak tanımlamıştır. Baugher ve birlikte çalışma yaptığı ekip arkadaşları (Baugher, Appler, & Moss, 2017) diğer açıklamalardan farklı olarak kentin yalnızca geçmişine değil günümüz kent yaşamına da bakılması gerektiğini söyler. Kent yaşamı içerisinde bulunan maddi manevi öğelerin de işlevlerine bakılmalı ve sentezin tartışılması gerektiği bir alandır. Yaşam içerisinde mekânların algılanış biçimi hakkında çıkarımlarda bulunur. Bu çalışmaların aksine çoğu kentte yalnızlaştırılmış ve şehir planı içerisinde bütünlükten yoksun alanlar olarak karşımıza çıkmakta ve yalnızca niceliksel sit alanları olarak algılanmaktadır. Ancak uyum içerisinde kent ve kentli ile bütünlük bir planlama mümkündür (Levent, 2008). Günümüzde tarihsel çalışmalara bakılmadan planlama yapılması sebebiyle kentsel arkeoloji yerleşmemiştir. Ancak kentsel arkeolojinin amacı çok katmanlı kentlerde kültürel miras öğelerine zarar vermeden kentleşmeyi sürdürebilmektir. Uygulamadaki yetersizliklerin sebebi de budur (Boylu, 1994). Kentsel dokular üzerindeki olumsuzlukları giderme çabasının bir sonucudur (Belge, Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama, 2004).

Kısaca bilinen arkeolojik kazı metotlarının aksine yöntemi kendine has olan günümüz koşullarını da irdeleyerek kente yeni bir görünüm kazandırmaya çalışan bir alandır. Sit kavramının oluşmasıyla birlikte kültürel varlıkların bütünlüklü bir şekilde korunma meselesi de ortaya çıkmıştır. Yapılan mimari/ fiziksel değişiklikler çeşitlilikler meydana getirirken kenti de zenginleştirmiştir. Modern kentler oluşturulurken kültürel miras öğeleri zarar görmesin diye böyle bir gereklilik meydana gelmiştir (Aydeniz, 2009).

Kentsel arkeoloji çok katmanlı kentlerde kültürel varlıklara zarar vermeden koruma gayesindedir. Burada ortaya çıkmasında Avrupanın katkısı varken; gelişmesine neden olan iki önemli faktör bulunmaktadır. Değişen koşullarla birlikte şehirde yapılan kurtarma kazıları ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan yenileme çalışmalarıdır (Tuna, 2000). Kentsel arkeoloji yaşamın devam ettiği kentlerde ortaya çıkan arkeolojik verilerin doğru bir biçimde teşhir edilmesini sağlayan; geçmişin izleri ile modern yaşamı bir arada kılan ve kenti zenginleştiren yeni bir misyon kazandıran alandır

(Madran E. , 2009). Kasabalar dâhil kent sınırları içerisinde bulunan geçmişe ışık tutan arkeoloji biliminin alt alanlarından biri olarak tanımlanmıştır (Arkon, 2006).

Kent arkeolojisinin öncesinde Baugher ve ekibi (2017); kenti bir kaynak olarak nitelendirir. Bu demek oluyor ki yalnızca geçmiş değil bütünlüklü bir perspektife ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bandarin ve Oers (2012) için kent yaşamı içerisinde çok katmanlı organizasyonlar için ortaya çıkan bir alandır.

Burada bahsedilmesi gereken iki unsur daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki müzecilik ve müzeleştirme kavramı olmaktadır. Kazı alanlarından elde edilen buluntuların sergilenme meselesi yalnızca yerinde sergileme ile mümkün değildir aynı zamanda yeterli bir tanıtım içeriği olarak görülemez. Müzeler farklı kodlar ve tarihler ile sergileme işini üstlenirse turizm açısından da dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkacaktır. Buradaki önemli nokta farkındalık düzeyinde ne kadar etkili olacaktır çünkü doğru tanımlama ve bilgi aktarımı müze içerisinde sağlanabilirse faydalı olacaktır sonucuna ulaşabilmektedir (Müller- Wiener, 2007).

Diğer karşılaşılan kavram ise çok katmanlı kent ya da katmanlı kent ibaresidir. Tarihsel dönemlerde birçok medeniyete ev sahipliği yapılmış olan kent ya da farklı dönemlerde farklı yerleşimlerin bulunduğu yer olarak tanımlanabilir (Altınöz, 2002). Kentsel arkeoloji de bu katmanlı kentlerdeki durumu günümüz ve geçmişi de kapsayacak biçimde ele almayı amaçlayan bir disiplindir (Belge, 2005).

19.yy sonrasında arkeolojik çalışmalar önem kazanmıştır. 1840'da Londra'da arkeolojik buluntuların ele geçmesiyle başlamıştır. 70'lerde ise Oslo'da Ortaçağ'a ait buluntular ortaya çıktığında mühendisler aracılığı ile belgelenince modern kentsel arkeolojinin temelleri atılmıştır. Aynı bir alan haline gelişi ise anıtlardan yerleşimlere doğru evrilen arkeoloji geleneği ile tartışılmıştır (Sarfati & Melli, 1999). 1939- 45 yılları arasında savaş tahribatı sebebiyle ortaya çıkan arkeolojik buluntulardır. Avrupa merkezli bir köken arayışına dönüşmüştür. Almanya, Polonya, Sovyetler Birliği gibi tahribatın yoğun olarak yaşandığı bölgelerde yapılan çalışmalar kentsel arkeoloji için dönüm noktası olmuştur (Yıkıcı, 2010). Kentlerde yapılan imar ve bayındırlık çalışmaları yeni bir alan ihtiyacı doğururken yeraltı yerleşimleri de oluşturulmuş bu da tarihi dokulara zarar vermiştir. Kentsel Arkeoloji de bu tahribatı durdurabilmek Kurtarma Arkeolojisi kavramının da genişlemesiyle yeni bir alan olarak tartışılmaya

başlanmıştır (Bilgin Altınöz, 2006). Kentsel arkeoloji ilk çalışıldığı dönemlerde bütünlükten yoksun yalnızca tek bir odağa sahip çalışmalar olarak görülmekteydi ancak daha sonrasında alan kavramı oluşmaya başladı ve geçmişle bugünü birlikte ele alan bir çalışma alanı haline geldi. Farklı dönemlerden mimari üsluplar ve alan kavramı yeni bir ilişkisellik bağı ile güçlendirildi (Karabağ, 2010). 1970’lerde icra edilen şehir planları Kurtarma arkeolojisi kapsamında ivedilikle belgenirken kentsel arkeolojinin kapsamı da genişlemiştir. Sistemli hale gelen bu çalışmalar arkeoloji alanında yeni bir kapı aralamış ve farkındalık, bilinçlendirme gibi kavramlara eğilerek kolektif bilinç geliştirmiştir (Yıkıcı, 2010).

Bütünlük kavramına ilişkin ilk kavram mimarlık alanında çalışmalarını sürdüren Alexander (1980) tarafından kullanılmıştır. Bütünlük kavramı içerisine birçok konuyu birden almaktadır bunun içerisine hem yeryüzü şekillendirmeleri, mimari yapıları hem de toplumsal olarak ifade ettiği değeri kapsamaktadır. Elbette yapılan uygulamalar hakkında da açıklamalarda bulunulmuştur (Köseoğlu, 2012). 1980’li yıllarda yükselen yaşam standartları ve nüfus artışının sonucunda ortaya çıkan imar yatırımları, Avrupa’da arkeolojik miras için büyük tehditler oluşturmuştur. Bu tehditler kentsel arkeolojinin gelişimini de oldukça etkilemiştir (Council of Europe, 2002). Bu gelişimlere paralel olarak kentsel arkeoloji kavramının içeriği kentteki arkeolojiden daha geniş anlamda kentin arkeolojisine dönüşmüştür (Somella, 1984). Bu süreçte uluslararası platformlarda “urban archaeology” kavramının içeriği de kentlerin tarihsel devamlılığının içinde barındırdığı tüm katmanların birbirleri ile olan ilişkilerini kapsayan bir yaklaşıma dönüşmüştür.

1.2. Kentsel Arkeoloji ile İlgili Yasal Düzenlemeler

“Belge ve Aydınöglü” (2017), İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkıma uğrayan kentlerin inşası Venedik tüzüğü ile gelişmiş olsa da kentsel arkeoloji sanayileşmenin bir sonucudur. 1870’lerde Oslo, Novgorod gibi kentlerde ortaçağ ya da farklı dönemlere ait buluntular Avrupa’da kentsel arkeolojinin başlangıcı olduğu düşünülmektedir (Tuna, 2000). Ana akımı oluşturan elbette savaş sonrası yeniden yapılandırma, kurtarma ile ilişkilidir. Yalnızca bir kentleşme sancısı olarak değil, arkeolojik bir ışığın kente yüklediği yeni anlamlardır. Koruma kurtarma konuları içinde kentsel arkeolojiyi de içine alan kaynaklar 20.yy’da ele alındı. 1931 yılında Atina Konferansı kültürel öğelerin çevresiyle birlikte ele alınması gerektiğini ilettiler ve 1932 yılında kabul gördü

(Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, 1999). Atina Konferansını destekleyici örgütler ya da farklı şekillerdeki topluluklarda oluşturuldu. 1945 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 1946 yılında Uluslararası Müze Konseyi (ICOM), 1959 yılında UNESCO tarafından kurulan Uluslararası Kültür Varlıklarını Koruma ve Restorasyon Çalışmaları Merkezi (ICCROM) örnek olarak verilebilir. 1960'larda kent arkeolojisi haline gelen kurtarma arkeolojisinin kapsamını ve gerekliliğini gözler önüne sermiştir (Belge ve Aydınoglu, 2017). 1956 yılında Arkeolojik Kazılarda Uygulanacak Uluslararası Tavsiye Kararı ile UNESCO ilk adımı atmıştır. Kapsamı ise arkeolojik alanlara ve buluntulara ne olacağı ve önemi üzerine bir karar almaktı. 1964 yılında Venedik Tüzüğü önemli adımlardan biridir. Yalnızca kenti değil kentin civarındaki küçük yerleşim yerlerini de ele almıştır. Aynı zamanda yalnızca yapı değil her türlü buluntu için aynı hassasiyetin gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. 1956 yılında alınan kararları uygulama kararı alınmıştır. Venedik tüzüğü için önemli kararlardan biri biçimsel ayrıcalıklarla birlikte daha fazla değeri işgal edecek hususun kültürel değeri olduğudur (Erder, 1977). Burada bir yapının salt görüntüsüne bakarak değerlendirilmemesi gerektiğine dair bir bulgu elde edilmiştir. 1965 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), UNESCO desteği ile kurulmuştur. 1969 yılında Avrupa Konseyi Arkeolojik Mirasın Korunmasına yönelik Avrupa Sözleşmesi'ne tehdit altında olan arkeolojik alanların korunmasına ilişkin bir çalışma yürütülmüştür. 1971 yılında yayımlanan Tarihi Öneme Sahip Kentlere İlişkin Split Bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirgede kent otoritelerine düşen görevler üzerine çalışılmıştır (Kamacı, 2014). 1972 yılında UNESCO aracılığıyla 1975 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir (ICOMOS, 1975). 70'li yıllarda İngiltere'deki çalışmaların önemi görünürlüğü sağlamasıdır. 1975'te Avrupa Mimari Miras Yılında Amsterdam Bildirgesi'nde diğer koruma, kurtarma süreçlerinden ayrılmış bir kentsel arkeolojiden bahsedildi. Arkeologların sürece katılımı bu bildirmeden sonra kabul gördü (Arkon, 2006). Kentsel arkeoloji kavramının ilk kez kullanılmasının yanı sıra koruma ve planlama gibi konulara ayrıca değinilmiştir (Çırak, 2010).

1976'da Nairobi'de Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler'i Unesco tarafından yayınlandı. 1984'te Arkeoloji ve Planlama Kolokyumunda arkeoloji ve planlama arasındaki birlikteliğin derinleşmesi gerektiği, yeniliklerin takipçisi olunması için gayret edilmesi gerekliliği vurgulandı (Girişken,

2010). 1979 yılında Avustralya ICOMOS Bildirgesi (Burra Tüzüğü) yayınlanan bu bildirme de daha önce Venedik tüzüğünden bu yana yayınlanan tüzükler onaylanmıştır (Çırak, 2010).

Kent arkeolojisine ilişkin 80'li yılları kapsayan diğer girişimler ise 1987 yılında hazırlanan Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanları Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü) (ICOMOS öncülüğünde), 1989 yılında ise Avrupa Konseyi fikriyle Arkeolojik Mirasın Kentsel ve Kırsal Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı bulunmaktadır. Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük (Deschambault Declaration-ICOMOS), Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları (COE), Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü'nün (Washington Tüzüğü), Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı (COE); ikişer sene aralıklarla yayınlanan bu toplantı sonuçlarında genel olarak ifadeler şu biçimde dile getirilmektedir: iş birliği önemlidir, daha bütünlüklü çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır, halkın farkındalığı arttırılmalı ve arkeolojik bilgiye ve mekâna ulaşmak kolaylaştırılmalıdır ifadeleri yer almıştır (Karaçay, 2022) 1990 yılında Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü kararları ile güncel katılım ve arkeolojik yaklaşımın yenilenebilirliği gündem olmuştur.(ICOMOS) Çağa uygun dinamik bir uygulama sürecinden bahsedilmektedir (ICOMOS, 1990). 1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Malta Sözleşmesi) ile disiplinler arası çalışmanın önemine vurgu yapılmıştır. 2003-2005 yılları arasında Avrupa Birliği tarafından yürütülen APPEAR Project (Accessibility Project: Sustainable Preservation and Enhancement of Urban Subsoil Archaeological Remains) arkeolojiye ilişkin korunmasından sunumuna kadar içeren yol haritası niteliği taşımaktadır (The Appear Method, European Commission, 2006).

Bu yeni yöntem ile dikkatin odağı insan, kent ve bütünlüklü yaşam alanları olarak görülmeye başlanmıştır. Bütünlüklü korumanın asıl hedefi insanları bilgi ve deneyim açısından geliştirerek kentsel arkeolojik mekânlara yönelik hassasiyetin sağlanmasıdır. Yeni yapıların geçmişin izlerini silmeden inşa edilmesi ya da entegre halde inşa edilmiş olmasıdır. Tezinde ana teması kurgulanacak biçimde ziyaretçiler ile

kent yaşamı içerisinde sergileme ve koruma meselesidir. Alanda mevcut kent dokusu ile uyumlu ve fiziksel anlamda bütünlüklü bir görünüm sağlanmasıdır.

Faro Konvansiyonu olarak adlandırılan 2005 yılında düzenlenen “Kültür Mirasının Toplum İçin Değeri Üzerine Çerçeve Konvansiyonu” bir başka önemli etkinliktir. Avrupa Konseyi tarafından gerçekleştirilen bu konvansiyon kültürel miras öğeleri zorla fark ettirmeye çalışılan bir obje ya da durum değildir; insanların temel haklarından biri bu varlıklardan haberdar olmaktır diyerek bu konuda yeni bir pencere açılmıştır. Daha öncesinde bilgisizliğin ya da sistematik bir ilerleyişin olmayışı problemken insanlara eşit fırsat verme durumunun gündem olması yeni bir içerik oluşturmaktadır (Yüzbaşıoğlu, 2022)

1964’ten yana sayısız deklarasyona ek 2008 yılında ICOMOS’un yayını Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü biricikliği, sürdürülebilirliği, güvenliği gibi konulara ek olarak arkeolojik alan algısı nedir bunu da tartışmıştır. Verim alabilmek ve başarı yakalayabilmek için iyi bir tanıtım ve sunum gerekliliktir (ICOMOS, 2008).

Bir yerin anlaşılabilirliğini artırmak güvenliği ve aidiyeti de sağlayacağından koruma, kültürel miras, arkeolojik verilerin gün yüzüne çıkarılması, sergilenmesi ve doğru bir biçimde tanıtılması gerekliliktir. Geçmişle kurulan iletişim güçlü bağ kurmayı da sağlar. ICOMOS’a ait olan ve 2011 yılında Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkelerinde her şeye ek olarak işlevsel zamanla uyumu gibi niteliksel ve niceliksel birçok madde eklenmiştir (ICOMOS, 2011). 2000’li yılların en önemli vurgusu entegrasyondur. Modern yaşamla entegre olan yaşayan halkın farkında olduğu ve bu alanda eğitilmiş olması önemsenmektedir.

En güncel veriler ise 2017 ve 2019 yıllarında yapılan toplantıdır. Kamusal Arkeolojik Alanların Yönetimi için Salalah Rehberi’nde (ICOMOS) 2017 yılında yayınlanmıştır. Sürdürülebilir bir korumadan bahsedilebilmesi için bütün faaliyetlerin yapılabilirliğinin değerlendirilmesi gerekliliği ortaya konmuştur (Yüzbaşıoğlu, 2022). Yapılabilirlik raporları sayesinde arkeolojik mekânların uygunluğu, halkın arkeolojik mekâna katılım düzeyinin sağlanabilmesi için yapılmış bir tür çalışma olarak adlandırılmaktadır. 2019 yılında ise "Kültür Mirasına Etkisi Olabilecek AB Destekli Projeler İçin Avrupa Kalite İlkeleri" metnin ana teması süreç içerisinde ne kadar

görüşme, bildiri, deklarasyon vb. var ise hepsine karşı gerekli önlemler alınmalı, saygı gösterilmeli ve oluşacak her türlü olumsuz duruma karşın gerekli tepkinin verilmesi gerektiği söylenmektedir. Koruma kurtarma tutum ve önerileri için gerekli olan ne ise nasıl zarar vermeden kentsel arkeolojik sitleri koruyabileceksek o kadar mücadele içinde bulunulmalıdır (Yüzbaşıoğlu, 2022).

1.3. Türkiye’de Kentsel Arkeoloji İle İlgili Yasal Süreçler

1. Asar-ı Atika Nizamnamesi kentsel arkeoloji için olmasa da koruma, kurtarma, tutum ve politikaları için önem arz etmekteydi. Önemli kararlardan biri de herhangi bir arkeolojik çalışmanın ya da taşıma işleminin izinle yapılabilecek olmasıydı. Bulunan eserlerin ise mutlaka bildirilmesi ve yurt dışına çıkarılmasının engellenmesi gerekmekteydi (Çal, 1990). İlki 1869 tarihinde yayınlanmış olsa dahi 74,84,06 güncellemeleri ile süregiden ve yenilikçi bir bildiri niteliği taşımaktadır. İlk düzenleme

2. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile arkeolojik eserlerin korunması gerektiğine karar verildi (Ahunbay, 2010). Buradaki yeraltı ve yerüstü vurgusu gösteriyor ki kaçak kazıların önüne geçilmek istenmektedir. 1884 yılında kabul edilen halindeyse kültür varlıklarının devlete ait olması kararı alınmıştır. Aynı zamanda arkeolojik eserleri kapsayan diğer eski eserlere dair bir değişiklik getirilmeyen bir düzenleme olmuştur. 1906 yılında yapılan düzenlemede yalnızca arkeolojik eserlerin değil aynı zamanda Türk- İslam eserleri de eski eser kapsamında ele alınmış ve bütünlüklü koruma koşulları sağlanmıştır. Bu düzenleme Cumhuriyet döneminde de geçerliliğini korumuştur (Ahunbay, 2019). Üç farklı tarihte de devamı niteliğinde alınan kararların ardından 1912 yılında Muafaza-i Abidad Nizamnamesi’nde yıkım ya da yok etme yerine onarım kelimesi kullanılmış ve doğru restorasyon vurgusu yapılmıştır (Madran E. , Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında Koruma Alanlarının Örgütlenmesi, 1996). Türk Eski Eser Müdürlüğü 1920’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmuş ve böylece korumanın temelleri yeniden atılmıştır. Cumhuriyet’in ilanıyla 1951 yılında 5805 sayılı MEB’e (Milli Eğitim Bakanlığı) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur (Kamacı, 2014). Burada çoğunlukla tartışılan konu işlemlerin nasıl yapılacağı yürütme ve uygulamalar hakkında tutumun nasıl olacağı ile ilgili tartışmalar yer almıştır. Venedik Tüzüğü’ne taraf olabilmek için 70’li yıllarda

diğer belge ve görüşmeler yürürlükten kaldırılmış 1973 yılında 1710 Eski Eserler Kanunu yürürlüğe girmiştir (Ahunbay, 1999).

Şekil 1. 1Kentsel Arkeolojik Mekâna Örnek:1 Kızıl Köşk Kazısı

Resmi gazetede yayınlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile doğal siteleri ve arkeolojik siteleri de kapsayan yasa yürürlüğe girmiştir. GEEAYK'lerin yerini Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK) almıştır. 1983 yılında 2863 sayılı kanun ile bu tür kurum ya da kuruluşlarda çalışanların görevleri ve yükümlülükleri tespit edilmiştir. 1987 yılında değişikliğe gidilerek tespit ve tescili için de kent içi düzenlemelerde de hassasiyetin artırılması gerektiğine dair maddeler yer almıştır. Kazı alanlarının korunması gerekliliği gündeme gelmiştir (Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik, 1987). Kentsel Arkeoloji kavramı Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu 1993 yılı 338 numaralı ilke kararı ile tanımlanmış; 1999'daki 658 ve 702 numaralı madde kararı ile kentsel arkeoloji sit alanı kavramı ile akademik çalışmaların üzerinde durulmuş ve tasnifin önemi gündeme gelmiştir. Site ilgili kararlar önem derecesine dair yapılması gerekenler ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. 2004 yılında Koruma Uygulama ve Denetim Büroları'nın (KUDEB) görevleri belirlenmiştir. Kent yetkililerinin de görevlendirildiği bir ortam oluşturulmuştur (Belge ve Aydınoglu, 2017). 2005 yılında kentsel arkeolojik mekânların bütünlüklü bir şekilde korunması

gerektiği nasıl korunacağı ve tarihe katacağı değerle ilişkili açıklamaları içeren net bir tanım ve duruş sergilenmiştir. Yapılacak dzenlemelerin hiçbir şekilde eski eserlere zarar vermemesi gerektiği yeni inşa edilecek yapıların ise geçmiş malzeme ile uyumlu olması gerektiğine dair sınırlar çekilmiştir (Madran & zgnl, 2003).

şekil 1. 2Kayseri'de Kentsel Arkeoloji rneği: 2 Seyit Burhanettin Kazısı

Türkiye'de yasal süreç böyle ilerlerken Kültür Bakanlığı yarı resmi bir biçimde ICOMOS Türkiye kurulmuş ve 1992 yılına kadar yapılan çalışmalar ile halen yürürlükte bulunan maddeleri korumuştur (ICOMOS, 2022). Venedik Tüzüğü, Dünya Kültürel ve Doğal Mirası koruma Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi, Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi birleştirilerek -iç hukuk haline getirilen- 2013 yılında Mimari Mirası Koruma Ulusal Bildirgesi yayınlanmıştır. Bunlar ve benzeri özellikler gösteren 2000 sonrası bütün yasaların köklü dönüşüm yaşadığı en önemli husus yalnızca doğal ya da mimari olarak ayırmanın daha doğru bir ifade ile yalnızca yapı, mimari, buluntu gibi nesnel yaklaşım yerine bütünlük konusunu detaylı bir inceleme sonucunda genişletmişlerdir. Bunlardan en önemlisi kentsel arkeolojik mekâna katılımı sağlanan insanlarla ilgili incelemeleri içeren sosyoekonomik durum, bölgenin kültürü/ kültürel faaliyetleridir. Etkinliğin mahiyeti belirlenebilecek düzeyde ise halkın katılımını sağlayarak faaliyetlerin bu tip mekânlarda gerçekleştirilebiliyor olmasıdır. Bu çalışmaların aslı

1999 yılına dayanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa sözleşmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sürecin nasıl işleyeceği başından sonuna kadar belirtilmiş olup koşullar yerine getirilmeye çalışılmıştır (Madran & Özgönül, 2003).

Sonuç olarak hem ulusal hem de uluslararası ölçekte birçok yasa, toplantı, bildiri, tüzük gibi yayınlar, görüşmeler bulunmaktadır. Ancak göz ardı edilen husus genellikle uygulama aşamasında bir takım güçlüklerle karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Yapılan yeni faaliyetlerin, inşa edilen yeni mekânların bütünlükten ya da geçmişe atıfla düzenlenmesinden ziyade tarihi, arkeolojik alanların günümüze benzetilmesi ile sonuçlanmaktadır. Birbirinden bağımsız materyallerin kullanılması dikkatleri olumsuz yönde çekmektedir. İstenen dikkat çekecek bir yol ağı izole edilmiş yapılar bütünü olması iken kent yaşamı içinde görünürlüğü en aza indirilmektedir.

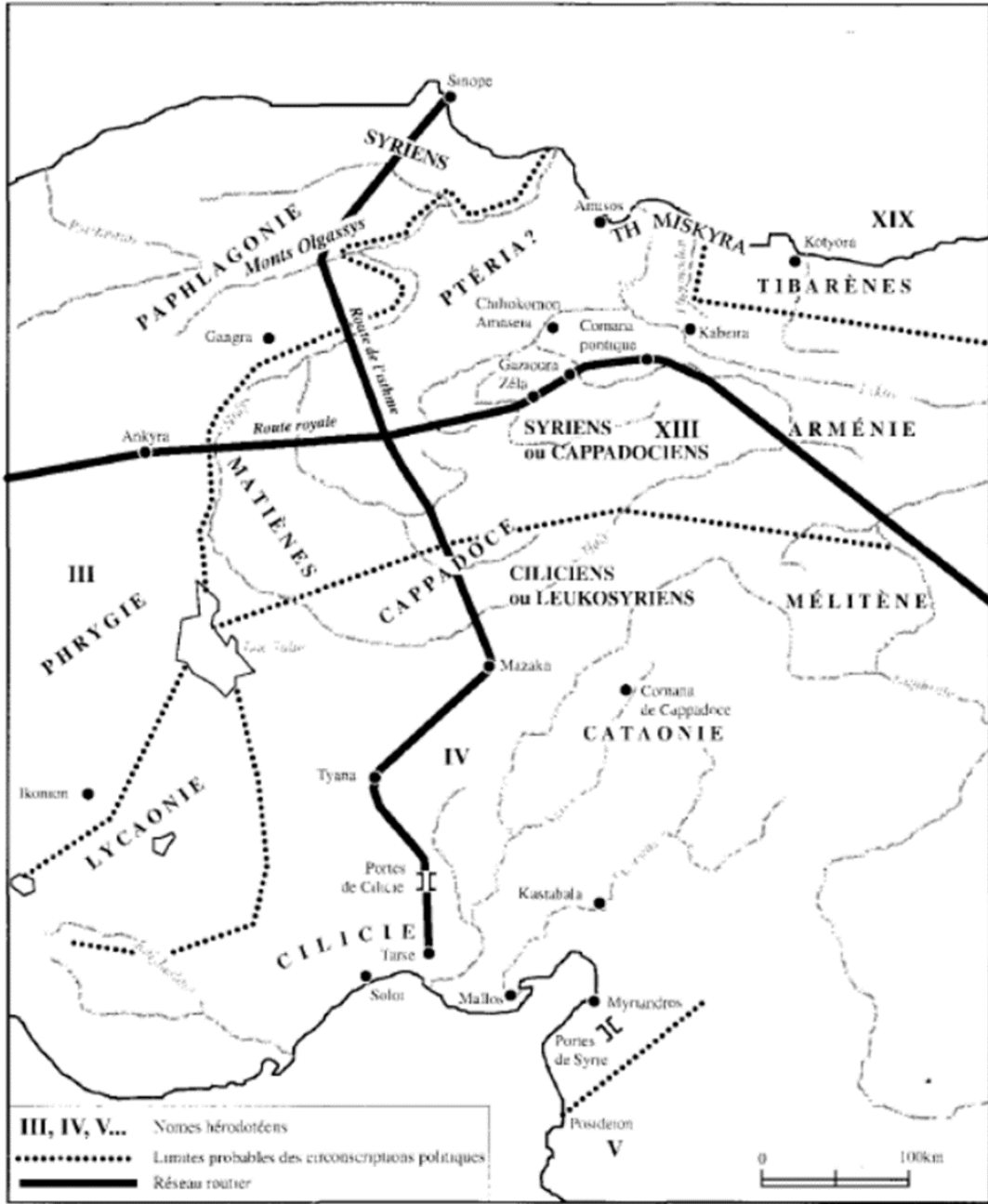
1.4. Kayseri'nin Arkeolojik Tarihi

Kapadokya bölgesi sık sık sınırları değişen bir bölgedir. İç Anadolu bölgesinin tamamı hatta Karadeniz'inde büyük çoğunluğunu kapsadığı dönemlerden günümüze daha sınırlı bir alanda varlığını kabul ettirmiştir. Kayseri coğrafi konumuna bakıldığında köprü görevi gören yerlerden biridir. Bu görevi üstlenmesiyle de Anadolu medeniyetlerinin kurulmasında önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Bölgede bulunan Erciyes Dağı eteklerine yerleşmek için güvenli bulunmuştur. Dağlarla çevrili ve soğuk kurak iklimi yaşamı zor kılmakla birlikte bağlantı kurulan yerlere karşı kapalı bir topluluk olmaya itmiştir. Strabon Kayseri'den bahsederken jeolojisine ayrıca önem verdiği görülür. Bunun sebebi belki de şehrin içinde volkanik kökenli bir dağın bulunmasıdır. Şehir yapılanmasının buna göre oluştuğunu hatta kalelerin ya da surun olmamasının sebebi bu volkanik faaliyetlere dayandırılır. İnsanların herhangi bir afet anında kolaylıkla kaçabilmeleri bu yolla sağlanmıştır (Texier, 2002). Roma'nın eline geçmeden önce Kapadokya'nın başkenti olan Kayseri, Erciyes dağı eteklerinde kurulmuş ve farklı topluluklar için önemli bir yerleşim merkezi haline getirilmiştir. İlk adı Mazaca'dır. Kapadokya'nın en büyük tanrı/tanrıçalarından biri olduğu kabul edilen Kapadokyalı Mozoch'dan gelmektedir (Moise de Choren, 1, XIII.). Helenistik Dönemde Kayseri, Eusabia adını almış M.Ö birinci yüzyılın sonuna doğru da Caesar'ın şerefine Caesarea adını almıştır (Şar, 2004). İmparator Tibere, Kapadokya'yı vilayet derecesine indirdikten sonra, başkente Ogüst (Auguste)'ün anısına Cesaree unvanını ekledi. Erciyes'e yakın olan Eusebia adı, Tyana ile ayırt

edilmesi için verilmiştir. Bu da dini liderlerin oraya önem verdiğini ispatlamak içindir. Bizanslı Etienne'nin iddiasına göre, Kayseri'nin Yunanca adı, Edesse la Parthenienne idi; fakat Strabon'un zamanında en bilineni Mazaca adıydı ve bu şehir, siyasi olarak Kapadokya'nın merkezi ve başkentiydi (Strabon, XIV. Kitap, s. 663); (Texier, 2002) . Kayseri arkeologlara çok fazla bilgi sunmamakla birlikte görünümünü yıllarca koruyabilmiş ender şehirlerden biridir. Uzun süreler boyunca savaşlardan korunmak için kale ihtiyacı duymamış olması antik dönem şehirleri için ilginçtir (Texier, 2002).

Kayseri'nin dönemlerine bakılacak olursa;

Kapadokya bölgesi içerisinde özellikle Kayseri için ilk yazılı belgelerin Asur Ticaret Kolonileri Çağına ait olduğu bilinmektedir (Koyuncu C. , 2015). Tabal krallığı Asur egemenliği döneminde Hilakku olarak adlandırılan yer Mazaka olarak adlandırılabilir ancak yaygın bir inanış Tabal krallığı içerisinde olduğu için bilginin doğruluğundan emin olunamaz. Tabal Krallığı ile ilgili net bir bilgi olmasa da merkezinin Kaisareia-Mazaka olduğu düşünülmektedir. Asur kralı Salmannassar'ın notlarından anlaşılıyor ki Tabal krallığı Asur hükümdarlarına vergi ödemektedir. Asur hükümdarlarının hediyeleri kabul etmesi buna kanıt gösterilebilir. Bu dönemde genel bir bilgiye sahip olsak da Kayseri demek için erken bir dönem olabilir (Baydur, 1970).

(Koyuncu C. , 2015)

Şekil 1. 3MÖ 412- 323 SİYASİ HARİTA

Kısaca yeni bulgulara da bakacak olursak; alt paleolitiğe kadar uzanan bir yerleşim alanı olduğu Soğanlı gibi kazı alanlarında çıkan buluntularla ortaya çıkmıştır. Tunç çağı yerleşimlerine en iyi örnek Kayseri'deki Kültepe yerleşimidir. Aynı zamanda Kaniş/Neşa Hitit uygarlığını da başlatan önemli merkezlerden biri olarak bilinmektedir. 19. yy sonunda kayseri civarında bulunan çivi yazısıyla ele alınmış Asurlu tüccarların notları "Asur Sömürgeleri". "Kültepe Çağı", "Beylikler Dönemi" ifadeleri ile de karşımıza çıkmaktadır (Şar, 2004).

Şekil 1. 4Kayseri'de Kentsel Arkeolojik Mekan Örneği: Kültepe Arkeolojik Alanı

Med, Pers Egemenliği; Tabal dönemi Kilikya toprakları içerisine katılan Kayseri, Argaios yöresi de bu dönemde yine Kilikya'ya bağlı olarak adlandırılmıştır. Herodot'un verdiği bilgilere göre Lydia kralı Kroisos'un Pers egemenliğini yıkmaya düşüncesiyle Kapadokya'yı istila ettiğini söylemiştir. Perslerden öncede Med hâkimiyetinin olduğu düşünülmektedir. Pers satraplarının başkenti olarak adlandırılan Mazaka 6.yy'da Med kralı Kyaxares tarafından Kapadokya sınırları içerisinde bulunduğu düşünülerek hareket edilecektir. Med egemenliği hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Pers kralı Kyros ile Lydia kralı Kroisos arasındaki savaş da Anadolu ile birlikte Kapadokya'nın da egemenliği Perslerin eline geçmiştir. Kapadokya ile İran yaşam biçiminin benzerliği Kapadokya'daki Pers egemenliğini hızlı bir şekilde güçlendirmiştir. Dareious I zamanında Kapadokya'nın başkentinin Mazaka olduğu düşüncesi en yakın ihtimaldir. Mazaka kültürel ve ekonomik açıdan önemli merkez olmasının yanı sıra önemli satrap ayaklanmalarının da merkezi olmuştur. M.Ö 360'da ikiye bölünmüş olan Kapadokya da asıl bölüm olan güneyde Mazaka yer almıştır. Pers etkisinin bu kadar yoğun olarak görülmesi tahakkümün bir sonucu değil benzerliğin ve ortak kültürün etkisiyle olmuştur (Baydur, 1970). Persler için coğrafi konumun ve doğal çevrenin önemi büyüktü ve bu sayede kolay bir biçimde adaptasyon sağlanmış ve ateş kültü için önemli bir yer olan Erciyes dağı kullanılmıştı (Şar, 2004).

Helenistik Dönemde Kapadokya'nın başında Ariarathes I varken Büyük İskender'in Kilikia istikametinde ilerlerken Kapadokya'ya dokunmadığını yazar (Reinach). Buna karşın G. Draysen Mazaka'nın konumunu ve kültürünü dikkate aldığını söyler ancak İskender'in verdiği kıymetten ötürü ele geçirmek istemediğini düşünmekte imkânsızdır. İskender'in Kapadokya'ya bir vali bırakmış olması da buna delil olarak gösterilebilir. Büyük İskender ve Diadohlar zamanında satraplıklarda yaşanan sorunlar savaşları etkilemiş ve sonucunda Ariarathidler bağımsızlıklarını elde etmiş ve Halys'in güneyindeki bölgeye sürekli hâkim olmuşlardır (Baydur, 1970). Roma dönemi Kapadokya'sı büyük bir zenginlik ve ticaret ülkesi olamamış ancak darphanelerde basılan paralar mevcuttur. Kuzeyde Amisos ve Sinope; güneyde Kilikya kapıları ve Tyana rotasında ticari anlamda hareketlenmiştir. Bu dönemde Pers istilaları korkusuyla güçlü bir savunma sistemi oluşturulmuştur (Şar, 2004).

Roma Dönemi'nde Kayseri'nin gelişkin, kendine yeten, kanunları olan iç idareye sahip bir kent olduğu anlaşılmaktadır. O dönem bulunan sikke üzerinde 'Halkın hürriyeti' yazısı bulunmaktadır. Helenistik dönemden Roma eyaleti oluşuna kadar geçen zamanda birleştirilen Kapadokya eyaleti yeniden ayrılmıştır. Sadece sikkelere bakılarak bile bugün İzmir çevresi (Smyrna) ve Kayseri arasında bağlantı olduğu görülür (Baydur, 1970). Bu dönemde Pers istilaları yaşansa da barış sağlanmış bir süre önlem olarak da bu dönemde müzenin de bulunduğu şehrin kalesi yapılmıştır. Pers istilalarına kısa bir sürede olsa dayanmıştır. Kayseri'nin ele geçirilişi ise Valerian isimli bir yöneticinin esir edilişinden sonraki bir zamana tarihlendirilmektedir. Gotlar'ın saldırısı kötü etkilemiş ve şehri yıkmış olsa da şehir terk edilmemiş ve hızlı bir biçimde kalkınmıştır. Roma ikiye bölündükten sonra Doğu Roma imparatorluğu içerisinde kalınca politik anlamda iktidar kuramasa da ticari anlamda önemini korumuştur (Baydur, 1970).

MS. 395 yılında I. Teodos ölürken Doğu Roma İmparatorluğu Arkadius'a bırakmıştır ve Doğu Roma İmparatorluğu kurulmuştur. Aziz Paulus etkisiyle çok tanrılı inanış biçimi yerini Hristiyanlığa bıraktı. IV.yy'da Kayseri'de önemli bir ibadethane olan Aziz Basil etkisinde bir manastır hayatı benimsenmektedir. Kayseri'nin Kale- Şehir haline gelişi bu dönemdedir (Erkiletlioğlu, 2019).

Iustinianus (529) dönemi hukuki sürecinde yeniden şekillenmiştir. Cezalandırma yöntemlerinin farklılaşması toplumsal yapıyı kökten değiştirmiştir. Bu dönemde

Kayseri'nin nüfusu artmıştır. Bu dönemde kalenin de büyük oranda hasar aldığı bilinmektedir. Yapılan düzenlemelerle kale şehrin daha büyük bir alanını iskân etmiş ve savaşa da daha hazırlıklı hale getirilmiştir. Iustinianus döneminde yayılan veba ile ömrünü tamamlamıştır. Mavrikios dönemi hem salgın hem de Pers saldırılarına yenik düşmüştür. II. Nikephoros yönetimindeki Bizans ordusu Arap istilalarına karşı Kapadokya'yı askeri bir merkez haline getirdi. Özellikle Caesarea'daki askeri valiyeye olağanüstü yetkiler verilmiştir. Bu dönemde Arap mücadelesinde başarılar elde edilmiştir. İslam'a açılan savaş bu dönemde gerçekleşmiştir ve doğuda ilerleme kaydedilmiştir. Kayseri bu dönemde Bizans'ın kalesi haline gelmiştir. Bu dönemde saray entrikaları, mezhep kavgaları Bizans'ın yeniden gerilemesine sebep oldu. Basil II döneminde Ermenilerin Anadolu'ya göçüyle bilinir. Basil II Ermeni kökenli olmasına rağmen Ermenistan'ın kurulmasına karşı çıkmıştır. Romanos Diogenes imparatorluğa kadar yükselen ve Kayserili biridir. X. Konstantinous'un ölümüyle eşiyle evlenmiş böyle hüküm sürülmüştür. Malazgirt yenilgisi ile bilinir. Ve uzun süren işkencelerden sonra hayatını kaybetmiştir (Erkiletlioğlu, 2019).

Kayserinin arkeolojik dönemleri hakkında sınırlı kaynaklara sahip olmamız, üzerine çok fazla yorum eklenmiş olması tezin kısıtlanmasına neden olsa da toplumsal hayat ve kültürün etkilerine değinerek karmaşadan kaçınılabılır.

Çoğu kez istilalar sebebiyle savunma durumunda kalan Kayseri önemi itibariyle büyük yıkımlara uğramamıştır. Genellikle toplum yapısı Pers etkisiyle harmanlanmış gelen kültürlerden de payına düşeni almıştır. Özellikle inanç konusunda değişiklikler görülmüş birden fazla inancın aynı dönemlerde yaşandığı görülmüştür. Başlıca Argaios kültü ve Zeus, bütün Kappadokia'yı etkisi altına aldığı düşünülen Apollon kültü, Hristiyanlığın güç kazanışına kadar etkisini devam ettiren Tyche, yazılı kaynaklara erişimi olmasa da bilinen Sarapis, Kadınların katılmadığı ritüelleri bulunan ve Pers dönemi etkisi görülen Mithra, özellikle Achamenid dönemde yoğun etkisi görülen Ateş Kültü, Tanrı- Kral inancını Anadolu'ya taşıyan İmparator Kültü, Hristiyanlık ve günümüzde İslamiyet'e kadar birçok dine ev sahipliği yapmış bir şehirdir (Baydur, 1970).

1.5. Kayseri’de Kentsel Arkeolojik Öneme Sahip Gezilebilecek Arkeolojik Alanlar

(Gündüz, 2022)

Şekil 1. 5Seyit Burhanettin Kazısı ve Bulunduğu Arazi

Eretna dönemi inşası olduğu düşünülmektedir. Tam olarak kime ait olduğu bilinmemekle birlikte diğer mimari yapılara bakıldığında 14. yy’a ait olduğu düşünülmektedir. Türklere özgü olduğu düşünülen çadır sanatının mimariye yansımış örneklerinden biridir. Dokuma motiflerinin mimariye yansıdığı görülmektedir (Gündüz, 2022)

Konumu itibariyle Kayseri’nin merkezinde bulunmaktadır. Çoğu kişi tarafından görülebilir bir mekan olmakla birlikte müzede sergilenen farklı dönemlere ait buluntular da yer almaktadır. Kompleks bir yapılanmanın ötesinde modern hayatla da iç içe oluşu kentsel arkeolojik anlamda önem taşımaktadır.

(Görkay, 2022)

Şekil 1. İncesu- Öreñşehir ve Mozaikleri

Roma Dönemi Kapadokya Eyaleti başkenti olan Kayseri'nin günümüzde halen sınırları içerisinde bulunan İncesu İlçesinin bir mahallesi olan Öreñşehir'de keşfedilen bu alan farklı motiflere ve farklı mimari yapılara benzetilebilmektedir. Surlarla çevrili oluşu kent izlenimini oluşturmaktadır. Ancak bu surların buluntuların da yer aldığı villa tipi yerleşim olarak adlandırılan lokasyonun olduğu dönemde inşa edilip edilmediği bilinmemektedir. Sonraki yıllarda gerçekleşen savaşlar dolayısı ile bir savunma yöntemi olarak inşa edildiği düşünülmektedir (Görkay, 2022). Yazıtlar okunmuş, yapı kompleksi ve dönemin yöneticisi hakkında bilgiler verilmiştir.

Kentsel Arkeoloji açısından bu mekanı değerli yapan ise geçmiş yapılanma ile günümüzdeki kent yapılanmasındaki farklılıkları gözlemlemek ve görsel uyaran fazlalığının arkeolojik mekan ziyaretinde önemine vurgu yapabilmektir.

Buluntulardaki malzeme kullanımı görece geniş bir alanda olması, renklerin günümüze değin korunmuş olması önemli gelişmelerden biridir.

(Baş, Duran, Dursun, & Dursun , 2022)

Şekil 1. 7Keykubadiye Sarayı Kazısı

Kayseri Şeker Fabrikası'nın arazisi içerisinde bulunan sarayın farklı dönemlerde kullanıldığına dair işaretler yer almaktadır. Verilere göre Moğol istilası sonrası yeni bir bölümde kullanımına devam edilmiştir. Kentsel Arkeoloji için önemi ise hali hazırda kullanımda olan fabrikanın içinde olmasının yanı sıra belirli organizasyonlara da ev sahipliği yapmasıdır. Organizasyonlar sırasında bilgi almak için ya da yerin keşfi için yardım alınabilmektedir. Kentsel Arkeoloji açısından olumsuz sayılabilecek durumların başında başka modern bir işletmenin içerisinde olması yer alabilir. Etrafta kolaylıkla görebileceğimiz yerlerden biri değildir. Uyanların fazlalığı yapının göz ardı edilmesine neden olabilir (Baş, Duran, Dursun, & Dursun , 2022).

1948 yılından günümüze kadar çalışmaları sürdürülen uzun soluklu bir kazı alanıdır. Merkez ilçelerden birine bağlı olmasına karşın ulaşımı kolaylıkla sağlanan yerlerden biri değildir. Kocasinan Belediyesi ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi bu alan için

desteğini esirgememiş ve şehirliiler için özel şehir içi tur çalışmalarında bulunulmuştur (Kulakoğlu & vd., 2022). Kentsel Arkeolojik açıdan ise uzaklığı ve kurak bir yerde yer alışı sebebiyle dikkat çekme konusunda başarisız görünse de yapılan tanıtım çalışmaları ve arkeolojik önemi üzerine özverili çalışmaların sonucunda görünür hale getirilmiştir. Seneler boyunca farklı dönemlere ait tabakalara ulaşılmış ve buluntular müzede daha görünür hale getirilmiştir. Görülmesi gereken ve imkanda sağlanan nadir alanlardan biri olarak tanımlanabilir.

(Kulakoğlu & vd., 2022)

şekil 1. 8Kltepe- Kaniş Bölgesi

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

Kayseri’de yaşayan insanların kentsel arkeolojik alanlara ilişkin farkındalığı konulu çalışmada örneklem grubu olarak Kayseri’de yaşayan 300 yetişkin katılımcı (212 kadın, 88 erkek) seçilmiştir. Düzenlenen anket formu ile elde edilen örneklem grubuna verilerin ait tanımlayıcı istatistikleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. 1 Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	88	29,3
Erkek	212	70,7
Toplam	300	100

Örneklem grubunda yer alan bireylerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında katılımcıların 88’inin kadın (%29.3), 212’sinin (%70.7) erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 2 Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

	N	Min.	Mak.	Ort.	S.S.
Kadın	88	18	59	32.34	9.68
Erkek	212	18	65	36.65	11.40
Genel	300	18	65	35.38	11.08

Örneklem grubunun yaş dağılımına bakıldığında katılımcıların yaşlarının kadınlarda 18-59 yaşları arasında erkeklerde ise 18-65 yaşları arasında değiştiği, ortalama yaşın kadınlarda 32.34 (± 9.68) erkeklerde 36.65 (± 11.40) olduğu görülmektedir. Genel yaş ortalaması ise 35.38 (± 11.08) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. 3Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	N	%
Okur-yazar	4	1,3
İlkokul Mezunu	5	1,7
Ortaokul/Lise Mezunu	62	20,7
Lisans Mezunu	202	67,3
Lisansüstü	27	9,0
Toplam	300	100

Örneklem grubunda yer alan katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde okuryazar düzeyinde 4 kişi (%1.3), ilkokul mezunu düzeyinde 5 kişi (%1.7), ortaokul/ lise mezunu düzeyinde 62 kişi (%20.7), Lisans mezunu düzeyinde 202 kişi (%67.3), Lisansüstü düzeyde ise 27 kişi (%9) bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında örneklem grubunda eğitim düzeyi yükseldikçe ankete katılımın arttığı ve ağırlıklı olarak Lisans mezunlarının olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 4Katılımcıların Aylık Ortalama Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi	N	%
2.000-5.999 TL	85	28,4
6.000-9.999 TL	117	39,0
10.000-14.999 TL	69	23,0
15.000-19.999 TL	13	4,3
20.000 ve üzeri	16	5,3
Toplam	300	100

Araştırmamızda 85 kişinin (%28,4) 2.000 5.900 TL gelir aralığında, 117 kişinin (%39.0) 6.000 9.999 TL gelir aralığında, 69 kişinin (%23,0) 10.000 14.999 TL gelir aralığında, 13 kişinin (%4,3) 15.000- 19.999 TL gelir aralığında, 16 kişinin (%5.3) ise 20.000 ve üzeri gelir aralığında olduğu görülmektedir. Genel bir değerlendirme

yapıldığında örneklem grubundaki bireylerin ekonomik açıdan yığılma gösterdiği alan 2.000-9.999 TL gelir aralığıdır.

Tablo 2. 5Katılımcıların Kayseri'de Bulunma Süresi

	N	%
0-4 Yıl	41	13,7
5-9 Yıl	36	12,0
10-14 Yıl	28	9,3
15-19 Yıl	25	8,3
20 + Yıl	170	56,7
Toplam	300	100

Katılımcıların Kayseri’de bulunma süresi dikkate alındığında 0-4 yıl arasında 41 kişi (%13,7), 5-9 yıl arasında 36 kişi (%12), 10-14 yıl arasında 28 kişi (%9,3), 15-19 yıl arasında 25 kişi (%8,3) kişi ve son olarak 20 yıl ve üzeri aralığında 170 kişinin (% 56,7) olduğu görülmektedir. Örneklem grubunda yer alan bireylerin yarısından fazlasının 20 yıldan fazla Kayseri’de ikamet ettiği belirlenmiştir.

Tablo 2. 6Katılımcıların Arkeolojik Bir Ders Alıp Almama Durumu

	N	%
Evet	53	17,7
Hayır	223	74,3
Kısmen	24	8,0
Toplam	300	100

Katılımcıların 53’ü (% 17.7) arkeoloji ile ilişkili bir ders aldığını beyan ederken, 223 (%74,3) kişi ders almadığını dile getirmiştir. Diğer dersler içerisinde arkeoloji ile ilgili kısmen bilgilerin yer aldığını beyan eden kişi sayısı ise 24 (%8)’dir. Örneklem

grubundaki bireylerin çoğunluğunun arkeoloji ile akademik anlamda tanışmadığı görülmektedir.

Tablo 2. 7Kayseri Kapadokya Bölgesi İçerisinde Yer Almakta Mıdır?

	N	%
Evet	122	40,7
Hayır	107	35,7
Kısmen	71	23,7
Toplam	300	100

Katılımcılar arasında 122 kişi (%40,7) evet, 107 kişi (%35,7) hayır, 71 (%23,7) kişi ise kısmen cevabını vermiştir.

Tablo 2. 8Kayseri Arkeolojik Açından Zengin midir?

	N	%
Evet	226	75,3
Hayır	26	8,7
Kısmen	48	16,0
Toplam	300	100

Kayseri arkeolojik açıdan zengin midir? sorusuna 226 kişi (%75,3) evet cevabını verirken, hayır cevabını verenler 26 kişi (%8,7), kısmen cevabını veren 48 kişi (%16)'dir.

Tablo 2. 9Kayseri'de Hangi Eski Uygarlıklar Yaşamıştır?

	N	%
Görüş yok	3	1,0
Asur	9	3,0
Roma	9	3,0
Bizans	7	2,3
Selçuklu	58	19,3
Osmanlı	30	10,0
Hepsi	184	61,3
Toplam	300	100

Katılımcıların 3'ü (%1) görüş belirtmek istemediğini dile getirmiştir. Asur ve Roma uygarlıklarının yaşadığını belirten 9'ar kişi bulunmaktadır iki seçenek içinde %3'lük bir oran mevcuttur. Bizans uygarlığının yaşadığını belirten 7 kişi (%2,3) bulunmaktadır. Selçuklu uygarlığı cevabını veren 58 kişi, Osmanlı cevabını veren kişi sayısı ise 30'dur. Sırasıyla yüzdeleri %19,3 ve %10 olarak tespit edilmiştir. Kayseri'de uygarlıkların tamamının yaşadığını dile getiren 184 kişi (%61,3) mevcuttur. Genel bir değerlendirme ile katılımcıların kentin tarihindeki uygarlıklarla ilgili bilgi sahibi olduğu söylenebilir.

Tablo 2. 10 Arkeolojik Haberleri Hangi Kanallardan Öğreniyorsunuz?

	N	%
Çevremdeki diğer insanlardan	45	15,0
Televizyon/radyo	84	28,0
Basılı yayınlar	55	18,3
İnternet	97	32,3
Diğer	19	6,3
Toplam	300	100

Örneklem grubunda yer alan 45 kişi (%15) arkeolojik haberleri çevresindeki diğer insanlardan öğrendiğini belirtirken; 84 kişi (%28) televizyon/radyo aracılığı ile 55 kişi (%18,3) gazete, dergi, kitap, arşiv gibi basılı yayın kaynaklarından bilgi aldığını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu 97 kişi (%32,3) sosyal medya/internet aracılığı bu bilgilere ulaştığını söylemiştir. Son olarak 19 kişi %6,3'lük oranla diğer seçeneğini tercih etmiştir.

Tablo 2. 11 Çevrenizde Definecilik İle Uğraşan İnsanlar Var Mı?

	N	%
Evet	137	45,7
Hayır	135	45,0
Kısmen	28	8,7
Toplam	300	100

Tablo 9 incelendiğinde katılımcılardan 137 kişi (%45,7) çevresinde definecilikle uğraşanlar olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. 12Kaçak Kazı İle İlgili Bilgi Alsanız Ne Yaparsınız?

	N	%
Şikâyet ederim.	207	69,0
Kendim uyarırım.	31	10,3
Hiçbir şey yapmam.	62	20,7
Toplam	300	100

Tablo 12 incelediğinde Kaçak kazı ile ilgili 207 kişi (%69) şikâyet ederim cevabı verirken, 31 kişi (%10,3) kendim uyarırım cevabını, 62 kişi (%20,7) ise hiçbir şey yapmam cevabını vermiştir.

Tablo 2. 13Kültepe Kazısından Haberdar Mısınız?

	N	%
Evet	193	64,3
Hayır	79	26,3
Kısmen	28	9,4
Toplam	300	100

Kayseri’de yapılan kazılar için görünür yerlerde ya da merkeze yakın alanlarda bilgi sahibi olduğu uzaklaştıkça ya da kompleks bir yapı içerisinde bulunduğu görünürlüğünün tanınırlığının azaldığı tespit edilmiştir.

Kültepe Kazısı ile ilgili soruya bakıldığında 193 kişi (%64,3) evet, 79 kişi (%26,3) hayır, 28 kişi (%9,3) ise kısmen biliyorum cevabını vermiştir.

Tablo 2. 14Kızılköşk Kazısından Haberdar Mısınız?

	N	%
Evet	43	14,3
Hayır	235	78,3
Kısmen	22	7,4
Toplam	300	100

Tablo 14 incelendiğinde Kızılköşk kazısı hakkındaki soruya katılımcılardan 43 kişi evet 235 kişi hayır ve 22 kişi kısmen cevabını vermiştir. %14,3'lük kısımda evet cevabını verenler bulunurken % 78,3'lük oranda hayır cevabı verilmiştir. Kısmen cevabı ise %7,3'tür.

Tablo 2. 15Örenşehir Buluntularından Haberdar Mısınız?

	N	%
Evet	96	32,0
Hayır	173	57,7
Kısmen	31	10,3
Toplam	300	100

Tablo 15'e bakıldığında katılımcıların 96'sı evet 173'ü hayır ve 31'i emin değilim cevaplarını verdiği görülmektedir. Yüzdeler olarak oranlar ise şu şekildedir: %32 evet, %57,7 hayır, %10,3 emin değilim cevabı tespit edilmiştir.

Tablo 2. 16Seyit Burhanettin Kazısından Haberdar Mısınız?

	N	%
Evet	156	52,0
Hayır	114	38,0
Kısmen	30	10,0
Toplam	300	100

Seyit Burhanettin kazısı şehrin merkezinde yapılmış olup 156 (%52) kişi haberdarım, 114 (%38) kişi bilgim yok, 30 (10) kişi ise kısmen cevabını vermiştir. Kadın katılımcıların %44,3'ü aynı oranda evet ve hayır cevabını vermiştir. Geriye kalan %11,4 ise kısmen cevabını vermiştir. Erkek katılımcıların %55,2'si haberdar olduklarını, %35,4'ü bilgi sahibi olmadığını ve son olarak %9,4'ü kısmen bilgilendirildiklerini dile getirmiştir.

Tablo 2. 17Kentsel Arkeoloji Kavramını Duydunuz Mu?

	N	%
Evet	116	38,67
Hayır	143	47,67
Kısmen	41	13,66
Toplam	300	100

Kentsel arkeolojinin bilgisine sahip olanların oranı %38,7/8; bilgi sahibi olmayanların oranı 47,7/8; kısmen duyduğunu belirtenlerin oranı ise %13,3/4'tür. Sırasıyla kişi sayısı 116, 143, 40'tır.

Tablo 2. 18 Hangi Bilimsel Alanlarda Kazı Yapılır?

	N	%
Antropoloji	13	4,33
Sanat Tarihi	6	2,0
Arkeoloji	105	35,0
Hepsi	176	58,67
Toplam	300	100

Çok daha fazla kazı yapılan alan mevcut olsa da seçilen alanlar Antropoloji, Sanat Tarihi ve Arkeoloji alanıdır. Son seçeneğimiz hepsi cevabıdır. Bilmiyorum cevabını veren 1 kişi, Yalnızca antropoloji diyen 12 kişi, sanat tarihi diyen 6 kişi, arkeoloji cevabını veren kişi sayısı ise 105 kişidir. Hepsinde bilimsel kazı yapılır cevabı 176 kişiden gelmiştir. Sırasıyla oranları ise %3, %4, %2, %35, %58,7'dir.

Tablo 2. 19 Şehirdeki Müzelerden Haberdar Mısınız?

	N	%
Evet	222	74,0
Hayır	21	81,0
Kısmen	57	19,0
Toplam	300	100

222 kişi haberdar olduğunu, 21 kişi bilmediğini, 57 kişinin ise kısmen bilgi sahibi olduğunu görülmüştür. Haberdar olan insanlar ezici çoğunluğu oluşturarak %74'lik bir orana sahip olduğu görülmüştür. Bilgi sahibi olmadığını söyleyenlerin Toplam oranı %7; Kısmen cevabını veren insanların oranı ise %19 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. 20Kayseri'de Müzeye Gittiniz Mi?

	N	%
Evet	231	77,0
Hayır	56	18,7
Kısmen	13	4,3
Toplam	300	100

Kayseri'de müzeye giden kişi sayısı 231 kişidir. Gidenler % 77 ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Ziyarete bulunmayanların sayısı ise 56 (%18,7)'dir. Kısmen gidenler ise işi dolayısıyla aktivite ya da kültürel faaliyet zorunluluğu ile gidilme oranıdır ve 13 kişi yani gruptaki %4,3'tür. Kadınların 68'i erkeklerin ise 163'ü ziyarete bulunduğunu; Kadınların 17'si erkeklerin 39'u ziyarete bulunmadığını; bir başka sebeple kısmen cevabını veren kadınların 3'ü ve erkeklerin 10'u olarak tespit edilmiştir. Kadınlarda oran evet, hayır ve kısmen sırasıyla oranları %77,3; %19,3; %3,4'tür. Erkeklerde sırasıyla oranlar %76,9; %18,4; %4,7'dir.

Çalışmamızda ek olarak Likert ölçeği ile değerlendirilmiş 17 adet soru daha bulunmaktadır. Katılımcıların farkındalıklarını değerlendirmek için kullanılan Likert ölçeğinde sorulara verdikleri yanıtlar (1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kısmen katılıyorum, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle katılmıyorum) 1 ve 5 puan arasında puanlanmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 2. 21Katılımcıların Kentsel Arkeolojisi ile Farkındalıklarına İlişkin Veri Tablosu

	N	Min.	Mak.	Ortalama	S.S.
Kentsel Arkeolojik mekânları ziyaret etmek gerekir.	300	1	5	1,650	,6498
Arkeolojik zenginliğin içinde bulunmak beni mutlu eder.	300	1	4	1,770	,7156
Şehrin arkeolojik tarihi ile ilgili kaynaklara ulaşmak isterim.	300	1	5	1,860	,8099
Arkeolojik varlığın korunması önemlidir.	300	1	5	1,443	,7177
Kültürel etkinliklerin arkeolojik mekânlarda yapılması tanıtımı için önemlidir.	300	1	5	1,723	,8097
Ekonomik durum arkeolojik ziyareti zorlaştırır.	300	1	5	2,143	1,1286
Tanıdıklarımı arkeolojik ziyaretler için teşvik ederim.	300	1	5	2,170	,9854
Müzelere girişlerde kolaylık sağlansa daha rahat müze gezebilirim.	300	1	5	1,657	,8492
Müzelere daha fazla bilgilendirme ya da tanıtım yapılmalıdır.	300	1	5	1,540	,6806
Arkeolojik kalıntılara yeterince değer veririm.	300	1	5	1,703	,7729
Kentsel arkeolojik mekânlara yerel yönetimler destek vermelidir.	300	1	5	1,520	,6766
Her türlü arkeolojik veri koruma altına alınmalı ve gerektiğinde restore edilmelidir.	300	1	5	1,607	,7921
Tarihi/ turistik geziler için çalışmalar yapılmalıdır.	300	1	5	1,453	,6020
Kendimi kentli olarak görürüm.	300	1	5	2,283	1,1198
Arkeolojik kazılar kayseri için önemlidir.	300	1	5	1,600	,6744
Arkeoloji biliminin Kayseri'ye katkısı çoktur.	300	1	5	2,040	,9352
Kentsel dönüşüm planlamaları içinde arkeolojik alanlar koruma altına alınmalıdır.	300	1	5	1,3433	,5414
Tüm sorulara verilen cevap puanları	300	1	5		

Tablo 2.21 genel olarak değerlendirildiğinde alınan yanıt puanlarının büyük çoğunluğunda ortalama değer (2,5 puan) altında olduğu dikkat çekmektedir. Buradan hareketle örneklem grubumuzda yer alan katılımcıların oldukça derin bir tarihsel arka plana sahip Kayseri'nin arkeoloji bağlantısını yeterli düzeyde kuramadıkları, arkeolojinin kente getireceği sosyal, ekonomik ve toplumsal faydalarına ilişkin farkındalıklarının düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Likert ölçeğindeki soruların bir bütün olarak değerlendirilerek alınan farkındalık skoru ortalaması ile diğer değişkenlerin arasında yapılan korelasyon analizine göre ulaşılan değerler Tablo 2.22'de sunulmuştur.

Tablo 2. 22Farkındalık Skoru ve Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	Farkındalık Skoru
Kentsel Arkeolojik mekânları ziyaret etmek gerekir.	,577**
Arkeolojik zenginliğin içinde bulunmak beni mutlu eder.	,714**
Şehrin arkeolojik tarihi ile ilgili kaynaklara ulaşmak isterim.	,608**
Arkeolojik varlığın korunması önemlidir.	,656**
Kültürel etkinliklerin arkeolojik mekânlarda yapılması tanıtımı için önemlidir.	,514**
Ekonomik durum arkeolojik ziyareti zorlaştırır.	,352**
Tanıdıklarımı arkeolojik ziyaretler için teşvik ederim.	,625**
Müzelere girişlerde kolaylık sağlansa daha rahat müze gezebilirim.	,451**
Müzelerde daha fazla bilgilendirme ya da tanıtım yapılmalıdır.	,517**
Arkeolojik kalıntılara yeterince değer veririm.	,618**
Kentsel arkeolojik mekânlara yerel yönetimler destek vermelidir.	,576**
Her türlü arkeolojik veri koruma altına alınmalı ve gerektiğinde restore edilmelidir.	,558**
Tarihi/ turistik geziler için çalışmalar yapılmalıdır.	,667**
Kendimi kentli olarak görürüm.	,420**
Arkeolojik kazılar kayseri için önemlidir.	,623**
Arkeoloji biliminin Kayseri'ye katkısı çoktur.	,579**
Kentsel dönüşüm planlamaları içinde arkeolojik alanlar koruma altına alınmalıdır.	,533**

*p<0,05, **p<0,01

Çalışmamızda ek olarak Likert ölçeği dışındaki sorular ile ilgili de bir korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre yaş ile Kayseri arkeolojik açıdan zengin mi? sorusu arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r=-,144$, $p<0,05$) bulunması yaşın azalması ile kente dair bilginin arttığı söylenebilir. Yine yaş ile arkeolojik haberleri hangi kanallardan ediniyorsunuz? Sorusu arsında yine ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunması ($r=-,157$, $p<0,05$) daha genç bireylerin televizyon, radyo ya da basılı yayınlardan ziyade arkeoloji ile ilgili haberleri daha çok internet üzerinden edindiği görülmektedir. Yaş ile diğer sorulara verilen cevaplar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Arkeoloji ile ilgili ders alabilenlerin Kayseri'deki kazılarla ilgili daha fazla bilgi sahibi oldukları ve özellikle kentsel arkeoloji kavramını bildikleri, farkındalık skoru ile

arasında aynı yönlü anlamlı korelasyonun bulunduğu tespit edilmiştir ($r=,205$, $p<0,01$).

Kayseri'nin Kapadokya Bölgesi içerisinde yer aldığını bilen katılımcıların müze ve müze ziyareti ile ilgili sorulara daha yüksek oranda olumlu yanıt verdikleri görülmektedir.

Farkındalık skoru ile definecilik ile uğraşan var mı? sorusuna verilen cevap arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişkinin bulunması ($r=-,119$, $p<0,05$), bu tür yasal olmayan faaliyetlerin toplumdaki farkındalığı artırmadığı ya da farkındalığa sahip bireylerin bu tür bir çevreye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında Kayseri'nin arkeolojik tarihine ilişkin sınırlı sayıda veriye ulaşılmıştır. Diğer büyükşehirlerin yaşadığı problemlerin bir benzeri Kayseri için söylenebilir. Kayseri'deki kent yaşamının araştırmaya ve fiziki işlere uygunluğu tartışmalıdır. Arkeoloji ve sanat tarihine ilişkin kalıntıların bir kısmının henüz çalışılmamış olması ve bu alanlar üzerinde yürütülen araştırmaların da sayısının yeterli seviyede olmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaların devamlılığı ve kentsel arkeolojik bilgiye erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Özellikle kentsel arkeolojik çalışmaların her kente ayrıca uygulanabilir ve düzenlenebilir olması gerekmektedir. Var olan çalışmalara ek olarak farkındalık çalışmaları günümüzde önem arz etmektedir. Daha önce farklı konular için benzer çalışmalar yapılmış olsa da kentsel arkeoloji ile ilişkilendirilmesi 2000'li yılları bulmuş ve sayısı oldukça sınırlı kalmıştır.

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen anket çalışmasındaki sorulara örneklem grubunda yer alan katılımcıların tamamı eksiksiz bir şekilde cevap vermiştir. Katılımcılar arasında erkeklerin sayıca fazla olduğu görülmektedir. Bu gözlemin sebepleri arasında kadınların sosyal yaşama ya da iş yaşamına katılımının daha erkeklere oranla daha az olması ya da genel olarak çalışma saatleri içerisinde ankete katılım sağlanması olabilir (Tablo 1). Araştırmamızda katılımcıların her iki cinsiyette yaş ortalamalarının yakın olması daha yakın yaş gruplarının farkındalık durumları ile ilgili bilgi sunması açısından önemlidir (Tablo 2.2).

Katılımcıların büyük çoğunluğu lisans düzeyinde eğitim aldığını belirtirken bunu ortaokul lise eğitimini tamamlayan insanlar takip etmektedir. Eğitim düzeyinin artışı ile arkeolojik verilere dair deneyim ve hassasiyet artarken eğitim seviyesi düşüğe farkındalığın da azaldığı tespit edilmiştir (Tablo 2.3).

Anketin gelir düzeyi hakkındaki verilerine bakıldığında katılımcıların çoğu asgari ücret civarında aylık gelir elde etmektedir. Gelir düzeyinin eğitim kadar doğrudan olmasa da ziyaret ve farkındalık açısından dolaylı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Aynı zamanda özellikle genç nüfusun gelirle farkındalık arasındaki ilişkiyi daha doğrudan kurduğunu söylemek gerekmektedir. Gelirin 2.000 ile 9.999 arasında olduğu aralıkta yığılma görülmüştür. Güncel olarak bu aralığı 10.000 ila 30.000 arasında düşünmek mümkündür (Tablo 2.4).

Bu soru katılımcıların Kayseri’de bulunma süresini belirtmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 20 yılı aşkın süredir Kayseri’de bulunmaktadır. Kayseri’ye gelişin belirli sebepleri bulunmakla birlikte katılımcıların doğduklarından bu yana birkaç yıllık farklar dışında genellikle Kayseri’de bulunduğu gözlenmiştir. Dikkate değer noktalardan biri erkek katılımcılar doğal yollardan Kayseri’de ikamet ederken kadın katılımcılar için durumun değişiklik gösterdiği görülmüştür. Genel anlamıyla Kayseri’de bulunma süresi yerli olmak ile açıklanabilse de büyükşehir imkânları dolayısıyla da göç gerçekleşmiştir. İş, imkân, evlilik, bulunulan yerin güvenliğinden şüphe duymak, eğitim, mevsimlik gidiş ve dönüşler gibi birçok etken mevcuttur. Kadın katılımcıların ikamet süresinin erkek katılımcılara oranla daha düşük olmasının sebebi ise evlilik yoluyla yerleşmenin var oluşudur. Geri kalan ise genellikle eğer yerli değilse iş imkânları dolayısıyla ve eğitim amaçlı Kayseri’de bulunmayı tercih etmektedir. Özellikle çevre illerden de yoğun göç aldığı gözlenmiştir. Kayseri’de bulunma süresi arkeolojik farkındalık ile ilgili minimum düzeyde etkili bulunmuştur (Tablo 2.5).

300 kişiden 223 kişinin arkeoloji ile ilgili bir ders almadığı tespit edilmiştir. Arkeolojik bilgi eksikliğinin farkındalık açısından da önemli olduğu düşünülerek MEB müfredatı ile ilgili küçük bir araştırma yapılmış ve ilk ve ortaöğretim müfredatında arkeolojik bilgiye ayrılan kısımların istenen seviyede olmadığı dikkat çekmektedir (Ayaz, 2019). Lise de özellikle Cumhuriyet tarihine ve Osmanlı dönemine ilişkin geziler destekleniyor olsa da bu belirli öğrenci grupları için imkân içine alınabilmektedir. Oysaki deneyim bütün öğrenciler tarafından yaşanabilir kılınmalıdır. Bu gezilerin mahiyeti arkeolojik mekân ya da kentsel arkeolojik mekân olarak adlandırılmaktan ziyade bir tarih turizmi programı olarak nitelendirilebilir. Bunun önemsiz olduğu söylenemez ancak birçok eksiği içinde barındırmaktadır. İlkokul düzeyinden itibaren öğrenme sürecinin gerçekleştirilebileceği bir müfredat hazırlanmalı ve öğrencinin yaşı

ilerledikçe deneyimleme süreci başlatılmalıdır. Bu problem arkeolojik mekânlara ilişkin farkındalığı olabildiğince düşürmektedir.

Kentsel Arkeoloji kavramının katılımcıların çoğunluğu tarafından bilinmediği görülmüştür. Daha önce bahsedilen eğitim sisteminde yeterli bilginin bulunmamasına dair Külçü (2014) doğal etkenler olsa da en çok zararı insanların verdiğini bu meselenin de ancak eğitimle çözülebileceğini ifade etmektedir. Bu bilinçlendirme çalışmaları geç zamanlarda değil ilk ve ortaöğretim süreçlerinde gerçekleştirilmelidir. Bununla ilgili gerçekleştirdiği projesinde bilinçlendirme çalışmalarına önem vermiş ve müfredatta yapılabilecek değişikliklere değinmiştir. Göz ardı edilmemelidir ki bilinçlendirme çalışmaları yapılmaksızın ne arkeolojik veriler için ne de kentsel arkeolojik mekânlar için bir şeyler yapılabilmektedir. Farkındalık durumunun oluşabilmesi için öncelikle bilince ve çokça bu bilinci yaratabilecek bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır (Tablo 2.17).

Çalışmamızdaki önemli sorulardan birisi de defnecilik faaliyetlerine ilişkin tutum sorusudur. Bilgi eksikliği akademiden uzak ve yasal olmayan yollarla yapılan kazılar insanlara bir şey kazandırmadığı gibi maddi değerinden ziyade manevi ve kültürel değeri olan buluntulara yapılan hasarı gözler önüne sermektedir. Özellikle büyük boyutlardaki kırma, bozma, delme gibi işlemler korkutucu sonuçlar doğurmaktadır. Örnek olarak Anadolu'da çok yaygın olarak görülen medusa heykelleri ya da lahitler benzer şekilde sütun başlıkları içerisinde bulunan gizli bir şey düşüncesi ile yok edilmektedir. Yapılacak bir bilgilendirme bu tip deformasyonların önüne geçecektir (Tablo 2.6).

Kayseri'nin Kapadokya bölgesi içerisinde yer aldığını söyleyen insanların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda ekonomik gelir ile de ilişkili bulunmuştur. Kentsel arkeolojik farkındalığın sağlanabilmesindeki en önemli koşullardan biri arkeolojik bilgiye sahip olmaktan geçmektedir. İnsanların deneyimleri bilgileri ölçüsünde şekillenmektedir. Bir turist rehberinin 'bu işe başlamadan önce öğrencilik dönemlerinde bir müzeyi gezmek on-on beş dakika sürerken işi yapmaya başladıktan sonra günlerimi aldığını fark ettim' söylemi bilgiyi doğrular nitelikte bulunmuştur (Kaynak). İnsanlara sıradan gelen her gün bir şekilde yolun düştüğü şehir meydanları Şehre ve meydanlarla ilgili kent oluşumuyla ilgili bilgilendirildiğinde

farklı bir durum geliştirilmektedir. Bu yolculuk içerisinde hazır bulunuşluktan sonra gelen en önemli faktör bilgilendirme adımlarının tamamlanmış olmasıdır (Tablo2.7).

Saha çalışmamıza katılan katılımcılar arkeolojik yönüyle Kayseri'nin verimli olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu zenginliğin farkında olup yasal olmayan yollardan kazı çalışmalarının yürütülüyor olması ilginçtir. Maddi kaygılar ile yapılan birçok eylem Kayseri'nin arkeolojik yapılarına kentsel arkeolojik mekânlarına zarar verildiğini göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise bu zenginliğin ne ile karşılaştırılabildiğidir. Kısmen cevabını veren yükseköğrenim düzeyinde eğitim alan bireyler Kayseri için umutsuz bir tutum sergilemiştir. Yapılan çalışmalardan mutlu olmadıklarını dile getiren birçok katılımcı da bulunmaktadır (Tablo 2.8).

Kayseri'de hangi uygarlıklar yaşamıştır sorusu aynı zamanda müze ziyaretleri ile ilgili durumu da gözler önüne sererken çeşitli farkındalık sorularına verilen cevaplar ile de eşleşmektedir. Müze ziyaretinde bulunmuş bir bireyin aynı zamanda hangi uygarlıkların yaşadığına dair de bilgisinin olduğu gözlenmiştir. Bilinçdışı faaliyetleri farkında olunmasa bile müzedeki kronolojik sırayı takip edebilmektedir. Bu gibi ileride sorulan farkındalık sorularına ayrıca bir farkındalık kattığı düşünülmektedir (Tablo 2.9).

Arkeolojik haberlere ulaşmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Görünen o ki internet/sosyal medya cevabı en çok orana sahip ve çoğunlukla gençler tarafından kullanılan bir haber alma yöntemidir. Daha sonra televizyon/radyo seçeneği yer almaktadır. İnternet/sosyal medya seçeneğinin bu denli yüksek olmasının sebebi bunun için kullanılan bilgilendirme amaçlı hesapların oluşu ya da pdf metinlere ulaşımın kolaylığından kaynaklı olabilmektedir. Burada önemli bir diğer faktör ise bilgilendirmenin yaşanılan çevre ya da insanlardan duyulma oranıdır. İletişimin gerçekleştirilebileceği daha fazla ortam yaratılabilmelidir. Bunun için öneriler kısmında yer alan çeşitli etkinliklerin gerçekleştiriliyor oluşu bu aktarım sürecini kolaylaştırabilir. Elbette burada bilgilendirme araçlarına sahip olmakta önemlidir. Mekânın bilgilendirme açısından ve ziyaret açısından dönüşümü farkındalığı da olumlu yönden etkileyecektir. Dikkat çekilmesi gereken bir husus da aslında insanların öğrenmek amacı ile farklı kaynaklara yöneldiğidir. Eğer bununla ilgili sayfalar oluşur belirli platformlarda tanıtımlar gerçekleştirilirse farkındalığın artırılabilir düşünlümlmektedir. Anket esnasında bilgilendirme eksikliğine dem vuran

birçok katılımcı bulunmaktadır. Çoğu zaman merak uyansa dahi doğru bilgiye erişmekle ilgili yetersizliğin olduğu görülmüştür. Bu durum şehir politikası haline getirilebilir ve hatta teşvik planları oluşturulabilir böylece dikkatlerin de çekilebileceği düşünülmektedir (Tablo 2.10).

Definecilik faaliyetlerine karşı tutum hakkında bilgi edinilmiştir. Definecilik faaliyetleri ülkemizde yaygın olarak görülen faaliyetlerden biridir. Bu duruma yönelik tutum da farkındalık ile doğrudan ilişkilidir. Karşılaşılan soruna yönelik çözüm maalesef yeterli görülmemektedir. Bu tip durumlarla karşılaşma oranı da olabildiğince yüksek görülmektedir. Katılımcıların neredeyse yarısı bu tip işlerle uğraşan bir yakınının olduğunu ifade etmiştir (Tablo 2.11). Katılımcılara definecilik işleri ya da kaçak kazı faaliyeti ile uğraşan bir insana karşı nasıl bir tutum içerisinde yer alacağı sorulduğunda çoğunluk şikâyet edeceğini bildirirse de bu durumun böyle olmadığı pek çok kez görülmüştür. Özellikle vurgulanması gereken nokta ise Kayseri’de yapılan kazılardan, kentsel arkeolojik mekânlardan haberdar olmalarına rağmen neden şikâyet oranlarının istenen seviyede olmadığıdır. Farkındalığın yüksek olduğu bilginin görece elde edilebildiği bir yerde insanların bu tip faaliyetler ile içli dışlı olmasının sebeplerinden biri de elbette yaşam kaygısıdır. Kayseri’de yaşayan birçok insan bu kazı faaliyetlerini bir gelir kapısı olarak nitelendirmektedir. Varlık alanlarının kültürel miras değerinin yerine maddi değeri ön plana çıkarılması bu durumu yaygınlaştırmaktadır (Tablo 2.12).

Tablo 2.13, 2.14, 2.15, 2.16’da durumun biraz daha farklılaştığı gözlenmiştir. Kayseri’de yapılan kazılar için görünür yerlerde ya da merkeze yakın alanlarda bilgi sahibi olunduğu uzaklaştıkça ya da kompleks bir yapı içerisinde bulunduğu görünürlüğünün tanınırlığının azaldığı tespit edilmiştir. Bunun için söylenebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Örneğin Kayseri Kalesi geniş bir alanı kapsayan çeşitli mekânları bir arada toplayan yüksek ve şehrin merkezinde bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma Dönemi’ne ait olsa dahi daha geç dönem uygarlıklara ait olduğu düşünülmektedir. Ancak Kayseri’ye gelen her insan böyle bir kaygıya sahip olsun ya da olmasın merkezine uğradığı takdirde maruz kalacaktır. Kültepe için farkındalık yaratması açısından bir diğer destek ise belediyenin verdiği destektir. Katılımcıların birçoğu Kaniş/ Karum ziyaretlerini belediyenin seferleri ile görme fırsatı bulduğunu dile getirmektedir. Kayseri Büyükşehir Belediyesi otobüs seferleri düzenlemiş ve

yerleşim yerinin görülme oranını diğerlerine oranla artırmıştır. Bunların tersine Seyit Burhanettin kazıları hakkında bilgi oldukça azdır. Soru sorarken yapılan yanırlardan biri de alanın biliniyor oluşu ile kazıdan haberdar oluşla ilgili bir detaylandırmanın yapılmamış olmasıdır. Seyit Burhanettin şehrin merkezinde olması dolayısıyla biliniyor olmasına rağmen türbeden ötürü biliniyor olsa dahi katılımcıların yapılan kazılardan pek de haberdar olmadıkları tespit edilmiştir. Müze de bulunan Herakles Lahti Seyit Burhanettin kazıları sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Etkileyen faktörler arasında ulaşılabilir olması önemli bir faktör olarak görülürken Kayseri şehri için destek sağlanması daha önemli bulunmuştur. Mekân arasına sıkışık alanlar için ise Kızılköşk kazısı örnek verilebilir. Bir işletme içerisinde bulunuyor olması sebebiyle mekânın işler mekanizmalarından dolayı çalışanlar ve kazı yürütücüleri dışında özel ilgisi bulunmayan insanların bilme ziyaret etme oranları oldukça düşüktür. Kısmen biliniyor olsa dahi ziyaret edilmesi yok denecek kadar azdır. Örenşehir buluntularının daha fazla bilinmesinin sebebi ise buluntu hakkında Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları tarafından yapılan tanıtım ve içeriklerin bulunması etken olarak gösterilebilir. Yine de beklenen düzeyde bulunmuş olmasa da tanıtımın kentsel arkeolojik mekânlar ve buluntular üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir. Kayseri’de bulunan arkeoloji müzesi de bu konudan nasibini almıştır. Yer değişikliğine gidilmiş ve yeni müzeden haberdar olmayan insanlar ile karşılaşmıştır. İlginç bir anekdot ise Kale içerisinde anket yapılan sürelerde arkeoloji müzesinden haberdar olunmamasıydı, Bu sonucun şaşırtıyor olmasının önemli tarafı müzenin kale içerisinde yer alıyor olmasıdır. Farkındalık tam da bu tip alanlarda ortaya çıkmaktadır. Mekânın görünür olmasından ziyade bunu algılayacak bir hazırbulunuşluğun gerekliliği daha ön planda görünmektedir. Şehrin merkezinde hatta bulunulan alanın içinde olmak her zaman yeterli gelmemektedir. Burada önemli olan etkenlerden biri de algılanma düzeyini düşürebilecek diğer faktörlerdir. Şehrin karışık yapısı, çok fazla uyarana sahip olması, bulunulan sosyo-kültürel çevre ya da psikolojik süreçler durumu farklı algılamamıza ya da farkındalık düzeyinin düşmesine sebep olabilmektedir. Yalnızca fiziksel değil aynı zamanda psikolojik süreçleri de kapsayan bütünlüklü bir varoluştur. Kentsel arkeolojik çalışmalarda sıklıkla gözlenen problemlerden biri de yeni yapıların görünürlüğü azaltması olarak görülebilir. Yalnızca biçimin gösterişli oluşu değil aynı zamanda kısa, küçük, daha az gösterişli yapıların bulunuyor oluşu yerin, mekânın kıymetini azaltmayacaktır.

Anket cevaplarında kazı yapılan bütün bilim dallarına yer verilmemiştir adı geçen anabilim dalları arasında arkeoloji ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Arkeolojide kazı yapılıyor olduğunun bilinmesinin sebebi filmlere de konu olan kazı eylemi keşif filmleri olabilmektedir. Bu soruda dikkat çekici ve yapılabılır olan bir konuda filmlere belgesellere daha fazla ihtiyaç duyulması olabilir. Tanıtım çalışmalarının yanı sıra Tarihi filmlerde öne çıkan kentsel arkeolojik mekânlar ve hassasiyetin yoğun olarak hissedildiği filmler üretmek de farkındalığı etkileyecek önemli faktörlerden biri olabilmektedir (Tablo 2.18).

Tablo 2.19 ve Tablo 2.20’de müzelerden haberdar olma durumu ve ziyaret edilme durumu sorgulanmıştır. Bu soruların birlikte değerlendirilmesinin sebebi müzeleri bilmediğini söylese de gittiğini söyleyen insanları barındırmaktadır. Katılımcılar arasında çekimsiz cevaplar verenler ise müze etrafında ya da kale içerisinde çalıştığını belirterek zorunlu bir ziyaret halinden bahsetmiştir. Park bahçe işlerini yapan insanların ise ne bildiğini ne de gittiğini söyledikleri görülmüştür.

Tablo 2.22 Kayseri arkeolojik açıdan zengin mi sorusuna verilen yanıtları içermektedir. Katılımcılarda yaş küçüldükçe arkeolojik farkındalığa daha fazla sahip oldukları görülmektedir. Bunun sebebi üniversitelerdeki kültürel etkinlikte bulunma şartı ile açıklanabilmektedir. Özellikle tanıtımı yapılan yerlere karşı duyulan ilgi de sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Yine yaş küçüldükçe arkeolojiye dair alınan haberlerin internet/sosyal medya üzerinden alındığı görülmüştür. Pandemi de yaygınlaşan sanal gezilerde gençler için yeni bir bilgilenme aracı doğurmuştur. Günümüz teknolojilerini daha yaygın bir biçimde kullanan genç nesil kentsel arkeoloji, kentsel arkeolojik farkındalık ya da bilinçli tutum sergileme konusunda daha etkin rol oynamaktadır.

Arkeoloji ile ilgili ders alan insanlar kentteki kazılar hakkında bilgi sahibi olup bu mekânları keşfe çıktıklarını belirtmişlerdir. Burada herhangi bir ders kapsamında ya da direk içeriği ile aynı adı taşıyan derslerde arkeolojik kavramlarla karşılaşmış olmak önem arz etmektedir. Benzer biçimde Kayseri’nin Kapadokya bölgesi içerisinde yer aldığını ifade eden katılımcılar müze ziyaretlerinde bulunmuş, müze faaliyetleri ve müze hakkında da bilgi sahibi olduklarını dile getirmişlerdir.

Olumsuz sonuç doğuran bir diğer faktörde defnecilik sorusuna verilen yanıtlardır. Farkındalığın az olduğu tespit edilmiş olup arttırmak adına da herhangi bir fayda sağlamadığı görülmüştür. Bu konuda bilince sahip olduğu verisi ile karşılaştığımız katılımcıların ise böyle bir çevreye sahip olmadığı görülmüştür. Katılımcılar genellikle hayatının büyük bir çoğunluğunu Kayseri’de geçirmişlerdir. Yaşam süresi ile farkındalık arasında kayda değer bir ilişki saptanmamıştır. Bu bağlamı ile çalışmamız Ebru Ulaş Sarıaydın, Hicran Hanım Halaç, Cenap Özer’in yaptığı Arkeolojik Alanlarda Yerel Kullanıcı Bilinç ve Farkındalık Analizi Germanicia Antik Kenti adlı çalışma ile benzer sonuçlar vermiştir (2022). Sorulan sorular ve cevapları bakımından benzer sonuçlara erişilmiş olan diğer bir çalışma ise; Üniversite Öğrencilerinin Kırşehir’in Tarihi Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıkları isimli çalışmadır fakat kıyası okunmakta olunan bölümler bakımından yapılmış ve daha sınırlı bir alanda çalışılmıştır. Benzer bir çalışma Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği’dir (2018). Ne kadar farklı alanların ürünü olsa da çalışmaların gayesi sürdürülebilir ve bilinçli Bu çok değişkenli sürece bakıldığında kentin onca zenginliğine rağmen yüksek bir farkındalık skoru elde edilememiştir. Kayseri’deki birçok yapı bir tüketim alanı içerisinde yer almaktadır. Adı geçen buluntuların ve kazı alanlarının ya da müzelerin otantik ya da kent içerisinde bulunan yeni yerleşim yerlerinin, park/bahçe gibi yerleşim yerleri içerisinde olduğu görülmektedir. Her soruya verilen cevapta görüldüğü gibi farkındalığın artması, bu konu ilgili derslerin müfredata eklenmesi ve koruma çalışmalarının artırılması gerekmektedir (Tablo 2.21).

Kent her zaman istenilen yer ya da cazibe mekânları olarak adlandırılmıştır. Uyanmaların fazlalığı ve çok çeşitli kitleleri hitap ediyor olması ve geçmişten günümüze erişimin daha kolay olduğu umut mekânları olarak da adlandırılmıştır. Bir yere Kentsel Arkeolojik Mekân diyebilmemizin yolu da çok katmanlı ve çok kültürlü olarak tanımlayabiliyor olmamızdır. Kent yaşamını zenginleştiren ve aidiyet duygusunu yaşatabiliyor olması da elzemdir (Tankut, 1991)

Farkındalığı etkileyen faktörler, kimlik ve bilinç için yapılabilecek yorumlardan bazılarına değinilecektir. Farkındalık ya da algı meselesi ise kişinin bireysel tutum ve davranışları ile genel geçer kabullerin kesişim noktası olarak adlandırılmaktadır. Algılama süreci elbette bildiklerimiz ile ilişkilendirilir. Yani bir konuda farkındalıktan

bahsedeceksek önce bu konuya dair görü ya da edim içinde olunmalıdır (Roth & Clark, 2018). Inceoğlu'na göre (2007) kent yaşamı objektif bir sunum alanı değil süzgeçten geçirilmiş ve deneyimsel yöntemlerle algılama durumudur. Bir şekilde kendi varoluşumuza uygun tasarım sürecidir. Lynch'e (1960) göre bütünlüklü bir algılama süreci değil parçalı ve yorumsamacı bir bakış vardır. Yüksek gösterenli ve uyarıcıların olduğu bir mekanizma ancak farkındalık yaratabilir ve bu da ' kent imgesi' olarak nitelendirilir. Kent içerisindeki bu mekân durumu farklı yollarla ve farklı tekniklerle görünür hale getirilebilir. Buna verilebilecek en güzel örnek saat kuleleri olabilir. Merkezi bir noktada Türkiye'deki bütün şehirlerde ve bölgeye özgü mimari bir üslupla karşımıza çıkmaktadır. Bütüncül bir şekilde algılama böyle mümkün kılınabilir saat kulesine denk gelen bir insan şehrin merkezinde olduğunu yüksek yoğunlukla tahmin edebilecektir. Kente dair bir sürü veri sunan bu yapılar ve güzergahlar anıtsal mekanlar ya da toplumsal bir farkındalık sunar. Benzer şekilde Schulz'da (1971) içinde bulunduğumuz beden ve çevre içinde iki faktörlü algılayış biçiminden bahseder. Zihinsel olarak değişim ve gelişim olduğu gibi işlevleri ve içeriği hakkında da sürekli bir edim içerir. Öğrenme, kavrama ve uygulama biçimleri kişisel deneyimlerle birlikte toplumsal işlevleri ile sürdürülür. Etkileşime dayalı daha psikolojik bir bakış açısına dönüştürülmüş bir düşünce sistemi olarak adlandırılmaktadır. Rapoport (1977) bu konuyu üç aşamada ele almıştır. Kısaca özetleyecek olursak çevreyi tanımak, çevreyi duyumsayabilmek ve son aşamada bir şeyler yapmak için harekete geçmek gerekmektedir.

Bir şeye karşı farkındalığımızın oluşuna dair birçok söylem bulunmaktadır. Bir yapının algılanabilirliği de ön koşul gerektirmektedir. Özellikle kent içinde kalan arkeolojik mekânların sunumuna ilişkin ek göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan planlamalar, kentsel dönüşüm süreçleri maliyeti azaltmak adına tarihsel birçok alanı göz ardı etmekte ya da politikalar ya da görünürlük açısından yalnızca tarihin bir kısmına odaklanmaktadır (Koyuncu A. , 2014).

Göler (2009) bu algılanabilirliği etkileyen faktörler arasında mekân içindeki hareket, zamansal etkenler, mekâna yaklaşım diğer bir deyişle duyuş biçimleri etkinliğine değinir. Tecrübe etmenin birden fazla ifadesi olarak kodlanabilir. Nihayetinde etkileşim süreci olduğu düşünülmektedir. Mekâna ya da yapıya ilişkin fiziki ölçütlerde değişkenlerin yoğunluğu açısından önem arz etmektedir. Dönemsel üsluplar alanın

coğrafik ya da iklime dair durumu bile algılanabilirliği farklı bir odağa taşıyabilir. Gemalmaz (2008) geçirilen zamanı vurgulayan araştırmacıların yanı sıra hareketliliğe vurgu yapmış ve çevresi ne kadar çok ihtiyaca cevap veriyorsa ya da ne kadar yaşam alanının içindeyse o kadar dikkat çekmektedir diyerek vurgu değiştirilmiştir. Stefanou görünürlük, canlılık gibi etkenlerin daha kolay algılanabilir olduğuna da değinmiştir. Toparlayacak olursak çok değişkenli bir algılamadan bahsediyor olsak da imaj yaratılmaktadır. Özgün ve kompleks bir yapılanma üzerinde durulmaktadır. Eğitimsel işlevlerin de önemi vurgulanırken bireysel deneyimle aktarıcıya bağlanmaktadır. Appleyard'ın (1970) aktardıklarından da diyebiliriz ki kentin gözlenmesinde erişilebilir, görünür, manzarası olan, yakın çevresinde bir takım merkezlere sahip olan mekâna ya da yapıya ait boyut farklılıkları farkındalığı çeşitli açılardan değiştirmekte ve genellikle farkındalığı arttırmak üzerinden olumlu bir geri dönüş sağlamaktadır (Tablo 20).kullanıma yönlendiren bir amaca hizmet eder.

Yapılan çalışmalarla birlikte farkındalığa dair çalışmalara daha fazla ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Kentsel arkeolojik farkındalığın mevcut olmadığı varsayımına dayanarak bu farkındalığın sağlanabileceği koşullar yaratılmalıdır. Meslek elemanlarının bilgi ve deneyimlerine ne kadar değer verilirse o derece iyileşme sağlandığı görülmüştür. Ekonomik baskılar, iletişim problemleri, turizme bakış açısı da farkındalık düzeyi ile ilgili önemli veriler sunmuştur. Turizm potansiyeli olan bölgelerin aktif kullanımı kentsel arkeolojik mekanların tanıtımı açısından değerli bir adım olarak görülebilir. Turizm belirli noktaları ile istihdam kazandırma açısından da değerlidir (Saibert, 2016).

SONUÇ ve ÖNERİLER

'Kentsel Arkeolojik Mekânlara İlişkin Farkındalık Üzerine Bir Araştırma: Kayseri Örneği' isimli tez çalışmasında 'Kentsel Arkeoloji' kavramı irdelenmiş, geçmişten günümüze kavramın nasıl şekillendiğine dair yayınlara başvurulmuş ve bir derleme çalışması ortaya konulmuştur. Türkiye'de ve dünyada karşılaşılan sorunlar karşısında üretilen ulusal ve uluslararası politikalara değinilmiştir. Kentin oluşumu, arkeoloji ve kentsel arkeolojinin kentteki yerini anlayabilmek adına Kayseri'nin Arkeolojik Tarihi adlı bir bölüm oluşturulmuştur ve dönem dönem irdelenmiştir. Yaşayan uygarlıkların şehre kazandırdığı anlamlar önemlidir. Daha sonra ise ankete verilen cevapların analizinden oluşan bulgular bölümü yer almaktadır. SPSS 22.0 paket programında analiz edilen bu anket verileri Kentsel Arkeolojik Mekânlara İlişkin Farkındalığı ölçmek için kullanılmıştır. Çalışma Kayseri'de ve 300 katılımcının her soruya verdiği cevaplar ile şekillenmiştir. Katılımcıların çoğu erkektir. Kadınların sayısının az olmasını kadının sosyal yaşama katılımı ile ilişkilendirmek mümkündür. Ev ziyaretleri gerçekleştirilmemiştir anketler dışarıda ve tanışık olunmayan insanlarla gerçekleştirilmiştir. Kadınlar ve erkekler arasında cinsiyete göre bir farklılık saptanmamıştır. Cinsiyete dair verilerin değişiklik göstermediği diğer demografik soruların daha anlamlı bulgular ortaya çıkardığı görülmüştür. Eğitim düzeyi ile gelir düzeyinin anlamlı farklar oluşturduğu görülmüştür. Hem sosyo-ekonomik durumun hem de eğitim durumunun belirleyici olmasının yanı sıra hayatın şekillendirici yönü bu iki faktör olarak gözlenmiştir. Genç katılımcıların arkeolojik/ kentsel arkeolojik farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal bilimlerde yer alan çoğu katılımcı öneminin bilincinde ve kültürel miras öğelerine karşı hassasiyet geliştirmiş durumda olduğu saptanmıştır. Daha önce arkeoloji ile ilgili ders alanların farkındalık düzeyi almayanlara oranla yüksektir. Gezip görülen yer sayısı hayat şartlarına bağlı olarak değişmiş ve tatil anlayışı tarihi turistik geziler olarak revize edilmiştir. Katılımcılar genellikle hayatının büyük bir çoğunluğunu Kayseri'de geçirmişlerdir. Yaşam süresi ile farkındalık arasında kayda değer bir ilişki saptanmamıştır. Ne kadar farklı alanların ürünü olsa da çalışmaların gayesi sürdürülebilir ve bilinçli kullanıma yönlendiren bir amaca hizmet eder. Bu çalışma başlı başına sorulan sorularla dahi merak uyandırmayı başarmış ve katılımcıların ziyaret etme isteğini arttırmıştır. Kentsel arkeolojik mekânların tespiti konusunda farkındalık açısından beklendik sonuca ulaşılamamıştır. Görülüyor ki Kayseri halkı

akademik bilgi yönünden yetersiz olmasıyla birlikte geçmişine yönelik merak duymamaktadır. Kayseri’de hangi uygarlıklar yaşamıştır sorusuna verilen cevap genel tabloyu gözler önüne sermektedir. Müze sistemleri kronolojik olarak kurulmuş ve gezerken uygarlıklar ve buluntular hakkında bilgi sahibi olunabilecekken müzeye gidildiği belirtildiği halde doğru cevap oranı düşük bulunmuştur. Bunun sebebini insanların politik yatkınlığından ya da hayat görüşünden dolayı olduğunu söyleyebiliriz. İdeolojik düşünceler kente bakışımızı da önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuklar üzerinde araştırma yapılmamış olması başka bir çalışmanın konusu olmalıdır çünkü merak düzeyinin en yüksek olduğu dönemde arkeolojiye duyulan merak doğru bilgi ile tatmin ediliyor mu incelenmesi gerekmektedir. Önemli ve araştırmayı da etkileyen durumlardan biri farkındalığın oluşmasını sağlayacak gezi ya da kapsamlı bir ders bulunmamasıdır. Kentsel arkeolojik mekânlarla ilgili iki önemli faktörler doğal ve kültürel olarak ayrılabilir. Yeni kent düzenlemeleri geçmişin izlerini silmemeli yapılandırma da hem kültürel hem doğal düzeyde korunmalıdır. Turistik mekânlarında sürdürülebilir kullanımı önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Turizm ya da güncel yenileme çalışmalarında arkeolojik mekânların devamı niteliğinde inşa edilmelidir. Katılımcılar ve gözlemler doğrultusunda öneriler şu şekildedir.

- İlkokul en geç ortaokul düzeyine kadar tarihin yanı sıra arkeoloji, sanat tarihi gibi alanlarda eğlenceli ve bilgi içerikli derslere ağırlık verilmelidir.
- Zorunlu eğitim süresince geziler düzenlenmeli ya da çevrimiçi müze gezilerine ağırlık verilmelidir.
- Kültürel miras öğelerinin tamamına yönelik bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- Müze giriş ücretleri her maddi gelir düzeyinde insanın giriş yapabileceği şekilde revize edilmelidir.
- Kent sorumluları profesyonel destek alarak tanıtımlar yapmalı özellikle Kayseri için Kapadokya bölgesi içerisinde ve arkeolojik mekânlarıyla bütün görsel, video, afiş gibi tanıtım parkurları oluşturulmalıdır.

- Kaçak kazılar önlenmeli cezai yaptırımları arttırılmalı ve yaşadığı topluma karşı sorumluluğunu hatırlatan uyarılar bulunmalıdır.
- Müzelerde rehberler bulunmalı ziyaret eden katılımcıların bilgilenmesini sağlamalıdır. Alanında donanımlı bilgiye sahip tecrübeli insanların aktarımı farkındalığı arttıracaktır.
- Kazı alanlarının müzelerin toplu kentsel arkeolojik mekânlara erişim tipik gelişim göstermeyen vatandaşlar içinde kolaylaştırılmalıdır. Görme güçlüğü için takip levhaları sesli anlatımlar, işitme güçlüğü çeken insanlar için görsel uyarılar ve fiziksel yetersizliği olan insanların gezmesini kolaylaştıracak materyal desteği ve planlama yapılmalıdır.
- Yalnızca yerli değil yabancı turistlerin de Nevşehir bölgesi kadar reklamı yapılmalı ve özendirilmelidir.
- Kentsel arkeolojik alanlara, sit alanlarına zarar vermeyecek şekilde belirli etkinliklerin yapılması tanıtımı için önemli bir faktördür. Nitelikli ve görece sakin etkinlikler gerçekleştirilebilir arkeolojik vurgularda bu yolla yapılabilir hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Ahunbay, Z. (2010). *Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme*. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi.
- Ahunbay, Z. (2019). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. Yem Yayınları.
- Altınöz, G. B. (2002). *Assessment of Historical Stratification in Multi-layered Towns as a Support for Conservation Decision-Making Process; A Geographic Information Systems (GIS) Based Approach. Case Study: Bergama*. Ankara: METU.
- Appleyard, D. (1970). Styles and Methods of Structuring a City. *Environment and Behavior*, 100- 117.
- Arkon, C. (2006). *Şehir Planlama/ Tasarım Sözlüğü*. İzmir.
- Aydeniz, N. E. (2009). Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiyedeki Yansımaları. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 2501- 2524.
- Bandarin, F., & Oers, R. (2012). *The Historic Urban Landscape*. Willey& Blackwell.
- Baş, A., Duran, R., Dursun, N., & Dursun, Ş. (2022). 2021 Yılı Keykubadiye Sarayı Kazısı. *42. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 83-102 Cilt 1.
- Baugher, S., Appler, D. R., & Moss, W. (2017). *Urban Archaeology, Municipal Government and Local Planning*. USA: Springer.
- Baydur, N. (1970). *Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Belge, B. (2004). Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama. *TMMOB Şehir Plancıları Odası*.
- Belge, B. (2005). *Urban archaeological issues and resources in İzmir historic city centre: an exploratory case study*. Ankara. Ankara: METU.

- Belge, B., & Aydınoglu, Ü. (2017). Bir Planlama Altlığı Olarak; Roma Dönemi Tarsus Kenti Mekansal Yapısına İlişkin Değerlendirme. *Megaron*, 460-474.
- Bilgin Altınöz, G. (2006). *Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlemek: Kent Arkeolojisi*. Erişim Yeri: <http://www.metropolistanbul.com>.
- Boylu, A. (1994). *Urban Archaeology (A visionary framework for urban archaeology in Turkey)*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çal, H. (1990). *Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası*. Ankara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Çırak, A. (2010). *Bir Planlama Stratejisi Olarak Arkeolojik Envanterleme ve Kentsel Arkeolojik Değer Yönetimi: İzmir Tarihi Kent Merkezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Ektiren, M. (2017). Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi. *Kent Akademisi*, 240- 254.
- Erder, C. (1977). Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 167- 190.
- Erkiletlioğlu, H. (2019). *KAPPADOKIA KRALLIĞI ve Roma- Bizans Dönemi*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Erpek, C., Kavalçalan, E., & Uyar , T. (2021). Yeni Veriler Işığında Nevşehir Kent Tarihi ve Nevşehir Kalesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 164-181.
- Gemalmaz, Ş. (2008). *Kentsel Mekan Algısında Yapay Aydınlatmanın Kullanımı ve Kent İmajı ile İlişkilendirilmesi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Girişken, M. (2010). *Türkiyede Kültürel Mirasın Korunmasında Yaşanan Sorunlar ve Jeodezik Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

- Göler, S. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekan Algısına Etkisi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Görkay, K. (2022). İncesu Örenşehir'de Bir İmparatorluk Villası. *Şehir Kültür Sanat*, 26-33 sayı 44.
- Gündüz, F. (2022). Seyid Burhaneddin Mezarlığı Kümbet- Türbe Araştırma Kazısı. *Şehir Kültür- Sanat*, 18-25 Sayı 44.
- İnceoğlu, M. (2007). *Kentsel Açık Mekanların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım; İstanbul Meydanlarının İncelenmesi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.
- Kamacı, E. (2014). 2863 Sayılı KTVKK'nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi. *METU JFA*, 1-23.
- Karabağ, N. E. (2010). *Korumanın 20. Yüzyılda Değişen Kapsamı ve Kent Arkeolojisi Kavramının Gelişimi*. İzmir: Ege Mimarlık Fakültesi.
- Karaçay, N. (2022). *İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Arkeolojik Değerlerin Korunması ve Sunumu İçin Öneriler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve Restorasyon Programı Doktora Tezi.
- Kavruk, H. (2002). *Anakent'e bakış, Türkiye'de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi*. Ankara: Hizmet- İş.
- Kıray, M. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Koyuncu, A. (2014). Kimliğin İnşasında Kent: Konya Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 155- 179.
- Koyuncu, C. (2015). *Eski Yunan ve Roma Döneminde Kappadokia Bölgesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Köseoğlu, E. (2012). Kent Mekanına İlişkin Kuramsal Bakışlar: Rob Krier, Christopher Alexander ve Bill Hillier. *İdeal Kent*, 168- 197.
- Kulakoğlu, F., & vd. (2022). 2021 Yılı Kültepe- Kaniş Kazıları. *42. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2*, 379- 391.

- Külcü, Ö. T. (2014). Kültürel Mirasın Korunması ve Arkeoloji Bilincinin Geliştirilmesinde İlk Adımlar: İlk ve Ortaokul Müfredatları, Sorun ve Öneriler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 197- 206.
- Levent, Y. (2008). *Conservation of Archaeological Sites in Urban Areas in Turkey: Soli- Pompeiopolis as a Case a Study*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Lynch, K. (1960). *The Image of The City*. The M.I.T. Press.
- Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*. Cambridge: MIT Press.
- Madran, E. (1996). *Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında Koruma Alanlarının Örgütlenmesi*. Ankara: ODTÜ MFD.
- Madran, E. (2009). *Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımına İlişkin Temel Bilgiler El Kitabı*. Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları.
- Madran, E., & Özgönül, N. (2003). Arkeoloji/ Planlama ve Uluslararası Yaklaşımlar . *Planlama Dergisi*, 21- 25.
- Müller- Wiener, W. (2007). *İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form; Towards a Man Environment Approach to Urban Form and Design*. Pergamon Press.
- Roth, L., & Clark, A. (2018). *Understanding Architecture; It's Elements, History and Meaning*. New York; London: Routledge.
- Saibert, V. O. (2016). Urban Archaeology: Problems, Methods, Results. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences* 4, 971- 977.
- Sarfati, H., & Melli, P. (1999). *Archaeology and the Town", Report on the Urban Archaeology in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Shultz, C. N. (1971). *Existence, Space and Architecture*. London: Studio Vista London.
- Şar, E. (2004). *Antik Kaynaklarda Kappadokia Bölgesi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.

- Tankut, G. (1991). *Kentsel Arkeolojik Alanlarda Arkeolojik Değerlerin Kent Hayatına Katılımı, Korumanın Fiziksel Planlama Boyutu*. Antalya: Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi 1. Ulusal Sempozyumu.
- Texier, C. (2002). *KÜÇÜK ASYA; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (3.Cilt)*. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Tuna, N. (2000). Kentsel Arkeoloji Üzerine. *İDOL, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, 7-13.
- Turgut Gültekin, N., & Uysal, M. (2018). Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2030- 2065.
- Ulaş Sarıaydın, E., Halaç, H. H., & Özer, C. (2022). Arkeolojik Alanlarda Yerel Kullanıcı Bilinç ve Farkındalık Analizi: Germanicia Antik Kenti . *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 361-372.
- Ünal, Y. (2021). *Türk Şehir Planlama Hukuku 2020*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Yüzbaşıoğlu, G. (2022). *Kentsel Arkeolojik Mirasın Sunumu: Konya Kent Surları*. Eskişehir Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

- ICOMOS, Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0574229001536913919.pdf, 1990.
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>, 1983.
- ICOMOS, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasisozlesmesi.html>, 1975.

ICOMOS, Urban Pasts And Urban Futures: Bringing Urban Archaeology To Life
Enhancing Urban Archaeological Remains, International and Interdisciplinary
Symposium, Brussels, <https://www.icomos.org/actes-symp-appear-en.pdf>,
2005.

ICOMOS, Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf,
2008.

ICOMOS, Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili
Valetta İlkelere,
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf,
2011.

ICOMOS,2022.[Çevrimiçi]Available:

<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr>.

ICOMOS, Mimari Mirası Koruma Bildirgesi,

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf,
2013.

COE. (2000). Avrupa İyi Uygulama Kodu , "Arkeoloji ve Kent Projesi". Giriş
Bölümü. COE.

ICOMOS. (1979-rev.2013). The Burra Charter.

ICOMOS Canada. (1982). Charter for the Preservation of Quebec's Heritage
(Deschambault Declaration).

ICOMOS. (1987). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü,
(Washington Tüzüğü).

ICOMOS. (1990). Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü.

ICOMOS. (1994). Nara Özgünlük Belgesi.

ICOMOS. (2008). Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü.

ICOMOS New Zealand. (1992 revize 2010). Charter for The Conservation of

Places of Cultural Heritage Value.

ICOMOS. (2011). Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri.

ICOMOS. (2017). Kamusal Arkeolojik Alanların Yönetimi için Salalah Rehberi.

Krakow Tüzüğü. (2000). Principles for The Conservation and Restoration of Built Heritage. International Conference on Conservation.

UNESCO. (1956). Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı.

UNESCO. (2011). Tarihi Kent Peyzajı (Historic Urban Landscape – HUL).

Kültür Mirasına Etkisi Olabilecek AB Destekli Projeler İçin Avrupa Kalite İlkeleri. (2018).

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kızıl Köşk Kazısı: Erişim Tarihi 10.09.2023

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Seyit Burhanettin Kazısı: Erişim Tarihi 10.09.2023

<https://www.kayseri.bel.tr/haberler/buyuksehir-bir-selcuklu-eserini-daha-gun-yuzune-cikariyor75407540>

<https://kultepe.org/>: Erişim Tarihi 10.09.2023